

1

ויקרא ו צו

אונקלוס

כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא תֹאכַל: פֶּה וַיִּדְבֵר
 יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: יִי דְבַר אֵל
 אֶהְרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר זֹאת תֹּזְרֹת
 הַחֲטָאֹת בְּמִקְוֹם אֲשֶׁר תִּשְׁחַט הָעֹלָה
 תִּשְׁחַט הַחֲטָאֹת לִפְנֵי יְהוָה קֹדֶשׁ
 קֹדְשִׁים הֵוא: יִי הִכְהֵן הַמְחַטָּא אֶתְהָ
 יֵאכְלֶנָה בְּמִקְוֹם קֹדֶשׁ תֹּאכַל בַּחֲצֵר

גמור תהו לא תתאכל: י ומלי י
 עם משה למימר: י מל עם
 אהרן ועם בנוהו למימר דא
 אוריתא דחטאתא באתר די
 תתנכם עלתא תתנכם חטאתא
 קדם י קדש קודשין היא:
 י כהנא דמכפר בדמה יכלנה
 באתר קדיש תתאכל בדרת

עבר
 גמור
 תהוא
 קמלת
 מנחת
 באשר
 לפרש
 ה ועל
 ות בנו

לקט בהיר

רש"י

תחתיו (ב"ב): מזה חידש ומיקן בזה, שמלשון הכתוב משמע שכל מנחת כהן משונה ממנחת זו, כמו (ברא' מ"ב י') לא אדוני ועבדיך באו לשבר אוכל שפירושו אלא עבדיך, לזה אמר שלא כן הוא כאן, שהרי אמר שאינו משונה שגם כל מנחת כהן כליל תהיה, א"כ ודאי פירושו וכל מנחת וכן כל מנחת (רא"ם): פי' אפילו של נדבה, שלא תאמר שאין תיבת "כל" מרבה רק מנחת חובה כמו החביתין שלפנינו (רא"ם), ואפשר שהכוונה דוקא נדבה שכולו כליל

כהנ"ל של נדבה" כליל תהיה (ה"ס): (עו) כליל. כולה טובה" לגבוה: (יע) המחטא אתה. העובד עצודותיה* שהיא נעשית הטאת על ידו"מ: המחטא אתה יאכלנה. הראוי לעבודה"י, יאל טמא בשעת זריקת דמים"י, שאינו חולק בצבר (ה"כ - זכחים ל"ט) ואי אפשר לומר שאוסר שאר כהנים באכילתה חוץ מן הזורק דמה, שהרי נאמר למטה שיטוי טמאות - עבודתה.

כאחד, משא"כ מנחת חוטא של כהן שנקמלת ורק אח"כ נשרפת השירים לנדו, ואפשר שזה כוונת רש"י באומרו אין נקמלת להיות שירה נאלים, פי' אבל אפשר שנקמלות להיות שירה נשרפים (מ"ל): מזה שזה פי' תיבת כליל, כולו באופן זה, כולו שזה, עוד אשמעין שאומרו כליל תהיה שייך על שלמעלה שאמר על מנחת חביתין כליל תקטר ועל זה אמר שגם כל מנחת כהן כליל תקטר, שלא טעמה לומר ששייך למטה לומר כליל לא תאכל אבל אינו נריך להיות נשרף (נח"י): מזה ר"ל אין פי' תיבת המחטא אותה המנקה אותה, אלא פירושו העושה אותה לחטאת, כלומר מסיר חטא החוטא בזה שעושה עבודה כראוי, ועיקר חיטוי נאמר על זריקת הדם כמו שמלנו בנמה מקומות שהזריקה נקרא חיטוי, כגון (ח' ט"ו) ויתן על קרנות וגו' ויחטא את המזבח, או צפ' חקת הוא יחטא בו ציום השלישי וגו', וכאן מפרש רש"י פי' התיבה והענין בא בדיבור הקמור: (מט) ר"ל בהכרח להוליא הכתוב מפשוט פשוטו, ובהכרח לומר ב' דברים, א' הגם שאמר בלשון יחיד בהכרח שהמדובר מכל בית אב של אותו יום (הכהנים היו נחלקים לכ"ד משמורות, וכל משמר היה לו שבוע אחד, והמשמר בעלמו נחלק לששה בני אבות, וכל בית אב משמש יום אחד בשבוע, ובשבת עובד כל המשמר), וכמו שמוכיח רש"י ממה דכתיב כל זכר בכהנים וגו', ואל תחמה על לשון יחיד, כי כל יחיד ויחיד שעושה חיזהו עבודה שיהיה, הוא עשה זאת בשליחות כל הבית אב, כלומר בשליחות כל זכרי כהונה הגדולים והטהורים המוכנים לעבודה, וא"כ אין נפ"מ חיזהו כהן עושה חיזהו עבודה, וגם אם יש כהנים שאינו מגיע להם שום עבודה (רמב"ן), צ בהכרח לומר שתיבת "יאכלנה" כאן פירושו החלוקה ולא האכילה, ורזון הכתוב בזה שאמר המחטא אותה לדייק ולמעט חלוקת בשר החטאת לאותן כהנים שאינם בכלל המחטא אותה, הגם שהם מאותו בית אב של אותו היום אבל טמאים או אוננים הם ואינם מוכנים לחיטוי (תוך מצעלי מומין שנתרבו אפילו בחלוקה), וההכרח הוא, שא"א לומר שתיבת יאכלנה ישאר כפשוטו ובה הכתוב לומר שכהן הטמא בשעת עבודה אסור לו לאכול בשר חטאת כלילה הגם שנטהר, שהרי כתיב כל זכר בכהנים יאכל אותה שפירושו אפילו קטנים, הרי לך שאפילו מי שאינו ראוי לעבודה יכול לאכול בשר חטאת (גמרא): (ג) אמר זריקת דמים, משום דעיקר פי' תיבת מחטא היא הזריקה וכמו שאמרנו בדיבור הקודם עיי"ש, ומשם ואילך החמיל דבר זה שרריך להיות טהור, שאם היה טמא בשעת שחיטה וטהור בשעת זריקה חולק הוא בקדשים, אבל הוא הדין לכל העבודות שאחריו שאפילו היה טמא רק בהקטרת החלבים ג"כ אינו

אמר
 יו"ל.
 דרשת
 אחר
 הכהן
 מצניו
 הכהן
 יב על
 שמש
 עמוד
 יביא.
 יצאה
 יעשה,
 הכהן
 ירשבו
 נכון:

ט מביא
 ט מוכח
 ט דרשה
 ד יחור
 ל' שזה
 שמאמר

הקוים אשר נשתה גשלת הבלאג -
 אימורי חכונג הא בחציית המצות

אֱלֹהֵינוּ מִזְבַּח הָעֹלֹת: כו וְאֶת־כָּל־
 חֲלָבֹו יִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַתָּה כְּחֶלֶב זֶבַח
 הַשְּׁלָמִים וְכִפֹּר עָלָיו הַכֹּהֵן מִחֲטָאתֹו
 וְנִסְלַח לוֹ: פ שֵׁשׁ אָבֹו וְאִם־נִפְשׁ אֶתֶת
 תַּחֲטָא בַשְּׁנֵגָה מֵעַם הָאָרֶץ בַּעֲשֵׂתָהּ
 אֶתֶת מִמִּצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא־תַעֲשֶׂינָהּ
 וְאֲשֵׁם: כח אֹו הוֹרַע אֱלֹו חֲטָאתֹו אֲשֶׁר
 חֲטָא וְהֵבִיא קָרְבָּנוּ שְׁעִירַת עִזִּים

לְמִדְבָּחָא דְעֹלֹתָא: כו וְתָ כָל
 תִּרְבֵּה יִסַּק לְמִדְבָּחָא כְּתִרְבַּ
 נְכִסְתָּ קוֹדְשֵׁיא וְיִכְפֹּר עֲלוּהִי
 כִּהְנָא מִחֻבְתָּהּ וְיִשְׁתַּבֵּק לָהּ:
 כז וְאִם אָנֹשׁ חַד יִחֹב בְּשֵׁלֹו
 מֵעַמָּא דְאַרְעָא בְּמַעֲבָדָה חַד
 מִפְּקוּדֵיא דִיִּי דִלָּא כִּשְׁרוּן
 לְאֶתְעַבְדָּא וְיִחֹב: כח אֹו אֶתְעַבְדַּע
 לָהּ חֻבְתָּהּ דִּי חֵב וְיִתִּי קָרְבָּנָהּ
 צְפִירַת עִזִּין שְׁלֵמָתָא נְקוּבָתָא עַל

לקט בהיר

רש"י

מד) אמר אימורין ולא אמר כחלבים, שהחלבים אינם לריבין להיקס דכתיב ואת כל חלב, ודאי שבה היקס נגלות שפירוש חלבו מיטב שבו, ובה לרבות האימורין, ואמר המפורשים "כעו", כי קרבן זה עו הוא ובה למעט את האליה, וכן בפרשה הסמוך שהיא שעירה לזון הכתוב להדגיש כי דברים אלו, חלבו בפרשת חטאת כשבה אמר הכתוב כאשר יוסר חלב, "הכשב" לומר שחייב באלה, ומדוייק הכתוב שלא אמר כז' פרשיות אלו כאשר הוסר חלב העו, לפי שרזון הכתוב בזה לשלול האליה ועל השלילה לא שייך עשייה, וכלל ג' פרשיות אמר רש"י בלשונו "אימורין" וכדאמרן (רא"ם):

אור החיים

כז. וְאִם נפש וגו'. אמר ואם בזה"ל להוסיף על ענין ראשון מה שרשם מהדיונים בפרשה זו שאין בהם נגדיות להאמור במה שלפניהם: מֵעַם הָאָרֶץ. דרשו ז"ל (כוריות י"ח) למעט בהן משה בשגגתו בלא העלם דברא"י שלא יביא חפילו שעירה. גם מ"ם של מעט אמרו למעט נשיא צהיבי שאכל חני זית וכוה הדיוע וחני זית וכוה מלך שאינו מביא כשבה. פירוש מהחילה דורש עם הארץ שהוא מיותר שלא היה לומר אללה נפש כי חטא, ודרש עם הארץ לאפוקי הגדול ומיוחד שבהם שהוא כהן המשיח, ודרשא זו היתה מדרש הגם שהיה אומר בעם הארץ, ומאומרו מעט חור וחלק גם חלק מההדיוע, וכגון הדיוע שאכל חני זית

ונתמנה והשלמו שאינו מביא: בעשותה. לא היה לריק לומר, ודרשו ממנה צהורה כהנים מיעוט וירצו, מיעוט שאם עשה על פי הוראת בית דין פעור, דסלקא דעתך חמינה מה שקבע הכתוב פר הקבל אינו אלא על בית דין שהיו סיבה צהורה להעוה אכל העושים, קדימם עומדיםא"י להביא כשבה או שעירה קא משמע לן דדוקא התולה בעלמו, ריצוי שאם תלכו בבית דין פירוש שהורו בית דין ועשה על פיהם אם היה יודע שעושהא"י אינו נפטר מלד הוראתם וחייב בשעירה או כשבה הגם שיצאו בית דין פר החטאת כמשפטו. הרצוי רמוז צהיבה בעשות, והמיעוט בדקדוק בעשותה, משמע בעשות אותה ולא אחרתא"י.

אור בהיר

קגה) פי' שלא הורה לעצמו שמוחר לכתוב בשבת, אלא שכה שהיוס שנת וכתב, פעור מכלום. קגה) פי' עומדים כדין שוגג יחיד, ואינם מתכפרים בפר. קגה) שגג שחשב מזה לשמוע דברי חכמים וזו שגגת עלמו. קגה) פי' בזמן שאין כאן אלא כשבה

חובתה די על ריש חטאתא נ כהנא מד קרנת מד דמה ישו לא וית כל מתעדא קודשיא לאתקבלא עלוהי בהן אימר יד נקבא שפוי ית ידה ע יתה קחטו ית עתתא:

לח) כאש

ובזה תז לב. ואב

לו לומר למ כשבה תמ הפרשה, ו האמרו רז" חלוב צהנו כאשר יוסו חלבו יסור. גם רואני דרשו רז"ל

תְּמִימָה נִקְבָּה עַל־חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא:
 כט וְסַמְךְ אֶת־יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַחַטָּאת
 וְשַׁחַט אֶת־הַחַטָּאת בְּמָקוֹם הָעֹלָה:
 ל וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדָּמָהּ בְּאֶזְבְּעָיו וְנָתַן
 עַל־קַרְנֹת מִזְבֵּחַ הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־דָּמָהּ
 יִשְׁפֹךְ אֶל־יְסוּד הַמִּזְבֵּחַ: לא וְאֶת־כָּל־
 חֶלְבֵהּ יֹסִיר בְּאֲשֶׁר הוֹסֵר חֶלֶב מֵעַל
 זֶבַח הַשְּׁלָמִים וְהַקְטִיר הַכֹּהֵן הַמְזַבְּחָהּ
 לְרִיחַ נִיחַח לַיהוָה וְכִפֹּר עָלָיו הַכֹּהֵן
 וְנִסְלַח לוֹ: פ לב וְאִם־כֶּבֶשׂ יָבִיא קָרְבָּנוֹ
 לְחַטָּאת נִקְבָּה תְּמִימָה יְבִיאָנָה:
 טז וְסַמְךְ אֶת־יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַחַטָּאת
 וְשַׁחַט אֶתָּהּ לְחַטָּאת בְּמָקוֹם אֲשֶׁר
 יִשְׁחַט אֶת־הָעֹלָה: יז וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדָּמָם

חובתה די קבי: כט ויסמוך ית ידה
 על ריש חטאת ויכוס ית
 חטאתא באתר דעלתא: ל ויסב
 כהנא מדמה באצבעה ויתן על
 קרנת מדבחה דעלתא וית כל
 דמה ישוד יסודא דמדבחה:
 לא וית כל תרבה יעדי כמא די
 מתערא תרב מעל נכסת
 קודשא ויסב כהנא למדבחה
 לאתקבלא ברשא קדם יי וכפר
 עלוהי כהנא וישתבק לה: לב ואם
 אימר ייתי קרבנה לחטאתא
 נקבא שְׁלֵמָתָא יתנה: לג ויסמוך
 ית ידה על ריש חטאת ויכוס
 יתה לחטאתא באתרא די יכוס
 ית עלתא: לד ויסב כהנא מדמא

כל
 ירב
 יוהי
 לה:
 שלו
 חר
 ירון
 ידע
 בנה
 על
 (קמי)
 ע ב'
 חמר
 חיות

רש"י

(לא) באשר הוסר חלב מעל זבח השלמים. כלומר כי עו האמורים בשלמים: (לג) ושחט אותה לחטאת. שחטה שחטתה לשם העלאת (כט - עז):

אור החיים

וזכר תצין צ' צרייתות צתורת כהנים על נכון:
לב. ואם ככש וגוי עד ונסלה לו. לריך לדעת
 למה הולך לחלקם צ' פרשות, והיה
 לו לומר למעלה והבוא קרצנו ששירת עזים וגוי או
 כשצב תמימה וגוי ולא היה לריך לכתוב כל
 הפרשה, ונראה כי חלקם הכתוב לעשם עלמו
 שאמרו רז"ל (תוי"כ ג') צפרשת ואם עז, שבה לרצות
 אליה צהעלח מן הכשבה, ולזה דקדק לומר ככשבה
 כאשר יוסר חלב הכשבה, וצשעורה אמר ואת כל
 חלבו יסיר. והדה בשלמי מדב ודה צהעלח חוצה.
 גם רואני שיש חידוש בכל האמור, ואמרו וסמך
 דרשו רז"ל (תוי"כ כאן) שבה ללמד על העלחת חיר

והעלח מלורע שעטנין סמיכה, ואמרו ושחט
 אותה להעלח דרשו (וצחים ז') שריך שחיה
 שחטתה לשם העלח, ופרע זה לא נרמו צפרשת
 ששירה ומכאן אתה למד לשניהם, ואמרו צמקום
 אשר וגוי אמרו צצחים (מ"ה): צפרק אחבו מקומן
 העלח מנלן דצשירה לפון דכתוב ושחט העלח
 צמקום העולה, אשכתן למלוח לעכוצא מנלן דכחיב
 צמקום אשר ישחט את העולה וגוי ע"כ. הרי
 שהולרכו צ' כחוצים. ושם צש"ס העלה שלמדוין
 לכל העלחות לעכוצא, ואמרו מדם העלח דרשו
 (ת"כ) שריך לקבל דמה לשם העלח, וכן בכל מה
 שכל יש צו חידוש משפע, ולזה חלקוניה קרא ללמד

מנה
 שוט
 לקח
 חלה
 חבל
 יריח
 חלה
 חס
 חייב
 עלח
 שוט
 ז"ל,
 יחיד,
 כשנה

תְּבַרְךָ דְּמַתְּחַבְּרִין וְאִיתְּ דְּבַק מֵאֵחַ: יֵשׁ אֲטוֹב־
 רְחֵמָא דְּבַק מִן אֵחַ: רֵשׁ הוֹלֵךְ בְּתוֹמוֹ מֵעַקֵּשׁ שִׁפְתָיו וְהוּא
 אֲטוֹב מִסְפִּינָא דְּמַהֲלֵךְ בְּתַמְיֹמֹתָא מִן הוּא
 דְּמַעְקָמֵן אֲרַחְמִיהּ וְהוּא
 כְּסִיל: דְּבַק מֵאֵחַ בְּלֹא דַעַת נַפְשׁ לֹא־טוֹב →

סבל: כמון דלא ידיע נפשיה לא שפיר ליה ודקליל ברגלוי לבישתא קמיא הוא:

רש"י

(ג) גם בלא דעת נפש לא טוב. אין טוב לאדם שהוא צלל מורה:

מצודת דוד

מצודת ציון

(כד) להתרועע. מלשון ריע וחבר:

(א) הולך בתומו. שאינו מרמה בפיו לאסוף הון והרי הוא כעניו: מעקש. ממי שהוא מעקש בשפתיו לרמות

בני אדם, והוא הלא לכסיל יחשב כי לא יצליח בה: (ב) גם בלא דעת. אפילו העובר עבירה בלא דעת וכוונה

אבן עזרא

יש אזהב שדבק מאח: (א) טוב, גם, אולת. ג' דבקים, כלומר הולך בדרך תומו מעקש מצד שפתיו המעוקשים יקרא כך: (ב) גם. לרבות על גנותו שהוא

נצים, והעד עליו להתרועע, או יהיה מנחי הלמד על משקל גאים, ורע על משקל גא: מאח. כלומר איש יאהב רעים כדי שיתרועעו עמו ויתחברו אליו, כי

רבנו יונה

הולך בתומו וגו'. אחר שאמר כי יגיע נזק מן העוני ומן העושר בא להכריע אי זה יכשר, ואמר טוב רש הולך בתומו מן העשיר. שיחזיק בשלמות המדות, ולא יחטיאהו העוני, ולא יכשילהו לכבוד הרשעים ולהצדיק החוטאים, אף על פי שיגיע בוז מן העוני, כי יצטרך לבריות וידבר תחנונים: מעקש שפתים והוא כסיל. טוב הרש הולך בתומו מן העשיר שהוא עקש בשפתיו ועונה עזות, והוא כסיל, לאחר שהוא עקש שפתים כסיל יחשב, גם אם לא ימצאו עון אשר חטא במעשיו. ובמקום אחר כתוב טוב רש הולך בתומו מעקש דרכים והוא עשיר (לקמן כה ו), וככאן הוצרך לכתוב והוא כסיל, להורות כי העקש בשפתיו כסיל יחשב כמו החוטא בפועל כפיו: (ג) גם בלא דעת

כבוד האדם ויסיר יראת הבריות, וינצל מן הפחיתות הנמצא בעוני. וזה ענין משבח העושר, כי יגיע ממנו התועלת המגיע מן העושר, והוא [שיסיר] הגאווה וענות עזות, כי האיש אשר איננו בעל עושר לא יקנה רעים ואוהבין עם הגאווה וענות עזות, אך יקנה אותם בסכת השפלות והסבלנות, וזה הקנין, רוצה לומר קנין החברים לא ימצא לרש, כאשר כתוב ודל מרעהו יפרד (לקמן ט ד). אבל ימצא לאיש אשר יש בידו די ספקו ולא יצטרך לבריות וגם איננו עשיר: ויש אזהב וגו'. מלבד הכבוד המגיע מן החברים והאוהבים תמצא בדבר התועלת, כי אולי יקר מקרהו שיקנה בתוך מרכית רעיו ואוהביו אזהב נאמן, וטוב יהיה לו מאת כי יש אזהב דבק מאח: אן טוב רש

נושאי הפרק

- (א-ג) חסרונותיו של הכסיל והאויל.
- (ד-ז) לעשיר יש רעים רבים ולעני להפק.
- (ח-יא) הנהגה בתבונה וביושר, ושכרה.
- (יב) התנהגות המלך בשעת כעסו ורצונו.
- (יג-יד) דמיון האשה הרעה והאשה הטובה.
- (טו-טז) גנות העצלות והעונש לבוזה דרכיו.
- (יז) מעלת המלוה לעני.
- (יח-יט) שבח המייסר את בנו.
- (כ-כא) לשמוע לעצה, ועצת ה' היא תקום.
- (כב) העושה חסד אהוב לכל.
- (כג) שכר הירא את ה'.
- (כד-כט) גנות העצלות והליצנות ועונשם.

ואין ברגלים חוטא: גאולת אדם תסלף גשמי ותא דבר נשא

תרגום יונתן

רש"י

לחשמים המיטה בעל כרחם. ואין ברגלים חוטא, זה הנועל ושונה. דבר אחר, זה המהלך על גבי עשמים נשמת: (ג) אולת אדם תסלף דרכו. נעונו כל לו

מצודת ציון

(ב) ואין. ענין מהירות. כמו ולא אין לבא (יחזק' י"ג) (ג) תסלף. תעקם. כמו וסלף בה (לעיל טו ד):

מצודת דוד

מכל מקום בודאי לא טובה נפשו, כי לא יאונה לצדיק כל און: ואין. הממהר ברגלים ללכת אל המקום אשר נשאו לבו הנה לחוטא יחשב, כי מהראוי להתבונן תחילה פן יבוא מזה דבר פשע: (ג) אולת. האולת שהאדם עושה היא מעקמת דרכו, כי על ידי אולתו

אבן עזרא

כסיל, כלומר בעבור שאין לו דעת הנפש השכלית לשוב מדרכי העקשות, לא טוב הוא: ואין. שירדך לגזול

רבנו יונה

דבר במחון בטרם המעשה. ויתכן לפרש גם בלא דעת נפש לא טוב. לא טוב שלא ידע האדם ערך נפשו והשגתו בעבודת ה' יתברך, אך צריך לחפש דרכיו ולחקור תמיד. ואף על פי שהוא תמים במדותיו יפשפש במעשיו בכל עת, אולי כוונתו רצויה ומעשיו אינם רצוין. על כן יחקור וידע ערך נפשו בחכמתה והשגתה וריווחה בעבודה. ויזהר באשר התעלם, ויתקן את אשר עוות, וישתדל להשיג באשר קיצר. ואמר איוב (ס כא) תם אני לא אדע נפשי וגו'. ביאור הענין, שלם אני במדותי ומשלתו בתאותי ותקנתי כחי המתאוה, וידעתי כי לא אחטא במתכוין, ולא אטה מדרך שכלי ללכת אחרי תאותי, אבל אינני מכיר ערך נפשי והשגתה. כי אולי מקוצר שכלי ולפי מיעוט השגתי במעשי וריווחתי בעבודה רבו פשעי, על כן באה אלי הצרה הזאת, כי ידעתי משפטי ה' יתברך אמת צדקו יחדיו, על כן אמאס חיי, על היותי תמים במדותי ועל כוונתי לטובה, ולא אדע פשעי ולא אבין לעונותי לשוב מהם ללכת במסילת ישרים: [ג] אולת אדם תסלף דרכו. בא ענין זה על מה שאמר ואין ברגלים חוטא. כי ענוש יענש

מדרשי חז"ל

מרתא, היו לפניו שתי דרכים אחת ארוכה ואחת קצרה, הקצרה מלאה צרות והארוכה אין בה אלא צרור אחר, הניח הארוכה והלך בקצרה עליו הכתוב אומר: ואין ברגלים חוטא. שנו רבותינו, מצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה. לא יצר אדם על עבירות שעשה בשוגג, אלא שנפתח לו פתח שיחטא אפילו במזיד. ולא ישמת אדם על מצוה שכאה על ידו, אלא שמצות הרכה עתידין לבא על ידו, לפיכך אם חטא אדם בשוגג, עליו נאמר: ואין ברגלים חוטא. דבר אחר: גם בלא דעת, רבי יוחנן אמר: בנדרים ונדרבות אסור, בחטאות ואשמות מותר. ריש לקיש אמר: אף בחטאות ואשמות אסור, הדא הוא דכתיב: גם בלא דעת נפש לא טוב. (ילקו"ש).

(ג) אולת אדם תסלף דרכו. אשכחיה רבי יוחנן לינוקיה

לפי שדבר על מעלת התמימות, ואמר טוב רש הולך בתומו, למד דעת בענין התמימות, ואמר כי אף על פי שיהיה האיש תמים במדותיו ויתכן את כח המתאדה מכל טבע מעוות, צריך הוא ללמוד דעת וחכמה, להסיר ממשול ממעשיו, גם כי אין חשיבות לנפש בלא דעת, על כן אמר נפש לא טוב. ואמרו ז"ל כי מי שלא למד חכמה ותורה לא יצליח בידו קיום המצות על אופניהם ועל חכונתם, והוא דומה לעבד אשר צוה לו המלך לחפות לו חלוק, והוא לא חפה חלוק מימיו, וכעס המלך על פעולתו, כי לא ישרה בעיניו. וכבר הקדמנו לך בענין התום והישר, כי יקרא תמים השלם במדות, כי אין בנפשו מום ומדה מגונה, ואף על פי שלא למד חכמה, אך לא יקרא ישר זולתי חכם לב המכיר את הישר: ואין ברגלים חוטא. לא האיש אשר לא למד חכמה לבדו יחטא במעשיו, אבל גם האיש היודע דעת והוא אין ברגלים חוטא. וענין אין ברגלים שימרה לעשות העולה על רוחו בלא מחשבה ועיון. והנה לב האדם קצר והמשוגה מצויה בו. על כן צריך האדם להקדים לפעולותיו מחשבה ולהתבונן כינה בכל

(ב) ואין ברגלים חוטא. אסור לאדם שיהלך על גבי עשבים בשבת, משום שנאמר: ואין ברגלים חוטא. (עירובין ק:).

אסור לאדם שיכוף אשתו לדבר מצוה, שנאמר: ואין ברגלים חוטא. וא"ר יהושע בן לוי כל הכופה אשתו לדבר מצוה, הוויין לו בנים שאינן מהוגנין. א"ר איקא ברבי חנינא מאי קראה, גם בלא דעת נפש לא טוב. תניא נמי הכי, גם בלא דעת נפש לא טוב, זה הכופה אשתו לדבר מצוה, ואין ברגלים חוטא זה הברעל ושונה. איני, והאמר רבא הרוצה לעשות כל בניו זכרים יבעול וישנה. לא קשיא, כאן לדעת כאן שלא לדעת. (שם).

גם בלא דעת נפש לא טוב וכו'. מי שחוטא אפילו בשגגה אינו סימן יפה לו. א"ר יצחק בר שמואל בר

ממלמלא אלהא מתרעם לו רמלא מוסף ו ומסקנא פ סגיו תבריה מניה: הסו רשקרא לא גודכי ו

הרע, כי נאלתו מסלף ממנו, ונצטו לו הכרה ו אחר מילת הדין, כגון

יועף. יכעס. כמו זעף ה' אמירה: (ו) רבים. גדולים ו (ב) יחלו. יבקשו. כ

כי לא חוסם בבית דין ו סופו להעיד שקר, ולא ינ

הוא חוטא: (ג) דרכו. מעשות דרכי: יועף. יו בעת צרתו: (ד) הון, עד, הודיע שבת מחונן דלי

האדם כאשר לא יקדיש לדקדק במעשיו ולשמור הוזה על מה שאמר גם נחתייב האדם לפשפש ו וישוב אל ה'. על כן אנ פשע ולא שת לבו י פשפש במעשיו, ולא יד יתברך, על כן אולתו תו יהרהר אחר מדותיו של ידמה ולבבו יחשוב כי מפני שהוא תמים במדו יודע באולתו, כאשר תבונה במעשיו. ויש א רצוין, ועל דרך הענין ה] הון יופיף רעים רביו לו רעים לפני זאת יו כאשר כתוב ואוהבי י מרעהו יפרד. אם היה יפרד ממנו בעניו: ה]

ודיש לקיש דיתבי ואמר דכתיבי בכתובי, דלא רב

כל הזבחים פרק ראשון זבחים

מסכת ה"ט פ"א הלכות ט"ג
הוא על ערב וכו'
הוא על ערב וכו'
הוא על ערב וכו'
הוא על ערב וכו'

למא דכרית וכו'
הוא על ערב וכו'
הוא על ערב וכו'
הוא על ערב וכו'

הוא על ערב וכו'
הוא על ערב וכו'
הוא על ערב וכו'
הוא על ערב וכו'

הוא על ערב וכו'
הוא על ערב וכו'
הוא על ערב וכו'
הוא על ערב וכו'

הוא על ערב וכו'
הוא על ערב וכו'
הוא על ערב וכו'
הוא על ערב וכו'

הוא על ערב וכו'
הוא על ערב וכו'
הוא על ערב וכו'
הוא על ערב וכו'

הוא על ערב וכו'
הוא על ערב וכו'
הוא על ערב וכו'
הוא על ערב וכו'

ומעמא תמיד וכו' [אבות] מקדש וקדשו (ב) בתחלתו
ההם ובכרייתם חרות טעם מהותו והא דקדשו שחולט לו לא
אלא לכפר על זבח החטון לחשק שער המצוי דבענין
סומא מקדש ומונה החטון והוא על נג דשמעתי הוה דו' סג' לא

לדבריו ר' שמעון אין נפרון המטמין *לדבר
הכמים "נפרון המטמין ועוד הא בעא מיניה
ר' ירמיה מר' ור'א שיערי עצרת שקבל דמן
בשני כוסות תורק דמו של ראשון שני למה
היא לו בא על שומא שארקה בין [ורקה
של] זה לזה [נורק דמו של] שני למה היא
דלאוד שחמיה אבל עשה דלאוד הפרשה
לא קא מיבעיא ליה דלמא אם תמיצי לומר
קאמר: או חומר תודה שחמיה לשה תרת
חברו (ג) (בשרה) רבה אמר כשה רב
השדא אמר פסולה רבה אמר כשה תודה
לשם תודה נשחטה רבנא רבה אמר פסולה (ה)
לשם שלמים דידה: נשחטה בעינן

הוא על ערב וכו'
הוא על ערב וכו'
הוא על ערב וכו'
הוא על ערב וכו'

הוא על ערב וכו'
הוא על ערב וכו'
הוא על ערב וכו'
הוא על ערב וכו'

הוא על ערב וכו'
הוא על ערב וכו'
הוא על ערב וכו'
הוא על ערב וכו'

הוא על ערב וכו'
הוא על ערב וכו'
הוא על ערב וכו'
הוא על ערב וכו'

הוא על ערב וכו'
הוא על ערב וכו'
הוא על ערב וכו'
הוא על ערב וכו'

הוא על ערב וכו'
הוא על ערב וכו'
הוא על ערב וכו'
הוא על ערב וכו'

הוא על ערב וכו'
הוא על ערב וכו'
הוא על ערב וכו'
הוא על ערב וכו'

מדרבי רבי שמעון אין נפרון המטמין. דהי גמר לה רבי יוחנן
לכרתי שלמי דרבי שמעון ורבנן ליה ליה לב כד'
מחנה עליון עלהבסקין למחר שם העלה [למחר] אם הולדת
הולדת זכס ליה ידא קדושה לתימין שימו חזקן מנחת חזקן
כלא זכס ורואלס לחול ורעלו דמיטס ותרד אור

לומר תרומה והלך כי יתורו קחו
זהם תרומה מדשה 'ורוכסו
למחר' ולכרתי המטמין וכו' ממימין
דלהי ליה לב כד מיה עליון
מחזי וה' אלמנא ליה ליה לרבי שמעון
לב כד מיה עליון ומחנה עליון וכו'
קדושו יי' אלמנא ליה ליה לרבי שמעון
כד מיה עליון ומחנה עליון וכו' ועוד: הי ימי
כד מיה עליון ומחנה עליון וכו'

הוא על ערב וכו'
הוא על ערב וכו'
הוא על ערב וכו'
הוא על ערב וכו'

הוא על ערב וכו'
הוא על ערב וכו'
הוא על ערב וכו'
הוא על ערב וכו'

הוא על ערב וכו'
הוא על ערב וכו'
הוא על ערב וכו'
הוא על ערב וכו'

הוא על ערב וכו'
הוא על ערב וכו'
הוא על ערב וכו'
הוא על ערב וכו'

הוא על ערב וכו'
הוא על ערב וכו'
הוא על ערב וכו'
הוא על ערב וכו'

הוא על ערב וכו'
הוא על ערב וכו'
הוא על ערב וכו'
הוא על ערב וכו'

הוא על ערב וכו'
הוא על ערב וכו'
הוא על ערב וכו'
הוא על ערב וכו'

6

תְּמִיד עֵינַי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּהַ מְרִשִׁית
 הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרֵית שָׁנָה: סִיג וְהָיָה אִם
 שָׁמַעַתְּ תִשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנֹכִי

תְּמִיד עֵינַי דְּיִ אֱלֹהֶיךָ בְּהַ
 מְרִישָׁא דְשָׁתָא וְעַד סוּפָא
 דְשָׁתָא: יג וְהָיָה אִם קִבְּלָא
 תְּקַבְּלוּן לְפִקּוּדֵי דִי אֲנָא מְפַקֵּד

לקט בהיר

רש"י

ובין מישור, ויש זרעים שגורמים דוקא בקעה ולא הר
 (ג"א): (יט) שפירושו שהמטיר אפילו על ארץ שאין שם
 איש ועל מדבר שאין אדם בו: (כ) שהיא עיקר העולם
 וכולם טפלים לו, לזה בא ההשפעה להעיקר והטפלים נהנים
 ומקבלים דרך אגב (ג"א): (כא) כלומר ג' דברים אמר
 הכתוב, שאל"כ מה זה מראשית השנה וגו' הלא אמר תמיד,
 הלא ודאי הכי פירושה תמיד עיני ה' אלהיך בה לראות מה
 היא זריכה (ולאו דוקא גשמים שהרי כבר אמר שה' דורש
 אותה) כמו דבר נחמד על האדם שאינו מסיח דעתו ממנו,
 ואח"כ אמר מראשית השנה פי' הגם שנידון מראשית השנה
 שהוא ראש השנה על כל השנה כמו שמפרש בדיבור הקמון,
 ואחר כל זה מיותר מה שאמר ועד אחרית שנה ובפרט חובת
 שנה ולא אמר עד אחריתה, ודאי לומר שאעפ"כ נידון
 בפרטות בכל יום ויום עד אחרית שנה (נח"י), וזה גם כן

דורש, שנאמר (וייז ל"ח כ"ד) להמטיר על ארץ לא
 אישית, הלא כביכול אינו דורש הלא אוחזים ועל ידי
 אותה דרישה שדורשה דורש את כל הארצות עמה
 (ספרי): תמיד עיני ה' אלהיך בה. לראות מה היא
 זריכה, ולחדש בה * גזירות * עתים לעוצה ועתים
 לרעה וכו' כדאיתא בראש השנה (י"ז): מרשית
 השנה. מראש השנה נידון מה יבא בסופה (י"ח ה'):
 (יג) והיה אם שמוע. והיה מוסב על האמור
 למעלה למער השמים תשחה מים (אם שמוע
 תשמעו ונתתי מער ארצכם ואם לאו ועלך את
 השמים): והיה אם שמוע תשמעו. אם תשמעו *
 ציון (כ) תשמע בחדש (כ"ב מ"ד), וכן (ח י"ט) אם שכה
 תשכה אם תחלל לטוב סוף תשכח כולה שכן
 שינוי טעמא * עלית * שמוע

מחמת רוב חמדתה והאכזבה להיות תחת השגחה תמיד, וזה לשון הגמ' ב"ה: עתים לעוצה עתים לרעה (פעמים שהעתים
 הנחונים לסוף השנה לעוצה היא להקל עליה מן הפורענות הנגור עליה בראש השנה ופעמים שהיא לרעה לפחות מן הטובה
 שפסקו לה - רש"י) עתים לעוצה כיצד הרי שהיו ישראל רשעים גמורים ב"ה ופסקו להם גשמים מועטים לסוף חזרו בהן
 וכו' הקב"ה מורידן בזמן על הארץ הזריכה להן (על השדות על הכרמים ועל הגנות - רש"י) הכל לפי הארץ, עתים לרעה
 כיצד, הרי שהיו ישראל לדיקים גמורים ב"ה ופסקו עליהם גשמים מרובים לסוף חזרו בהן וכו' הקב"ה מורידן שלא בזמן
 (לפני הזריעה - רש"י) על הארץ שאינה זריכה להן (ביערות ובמדברות - רש"י) עכ"ל הגמ', וכל זה אזהרה ותוכחה היא,
 דעו לכם שאם תעשו רצון הבורא ב"ה אין לך טובה הימנה ולהפך חו"ש רעה היא מאוד (רשב"ם - רמב"ן): (כב)
 כלומר והיה הגשם שאמרתי רק בתנאי השמיעה, ודייק חובת והיה, שנלא והיה היינו אומרים אם שמוע תשמעו יהיה בעתו
 ואם לאו יהיה בזמן שיהיה ולאו דוקא בעתו, לזה אמר "והיה" שאפילו מה שאמרתי למטר השמים תשחה מים יהיה דוקא
 אם שמוע תשמעו, ואז יהיה ג"כ בעתו, וכן להפך אם לא תשמעו לא תשחה מים למטר השמים אפילו לא תעבדו ע"ז,
 ומוסיף שאם וסרתם ועבדתם או גם ואבדתם מהרה (אלמדי): (כג) פי' דורש הכפל, וז"ל רש"י בסוכה: אם אתה שומע

אור החיים

בזמן שישראל גולים ואין השכינה בתוכם (י"א) אין שמחה של מצוה (י"ב), והוא אומרו אם שמוע תשמעו
 שצח כל כך לארץ:
 יג. והיה אם שמוע וגו'. פירוש והיה לשון שמחה ותנאי הוא הדבר אם תהיה
 שמחה של מצוה (י"ב) ולשמחה מה זה עושה, וכפל לומר שמוע

אור בהיר

בסיפא דקרא, שאמר תמיד עיני ה' וכו' ודרשו ז"ל ב"ה י"ז עתים לעוצה ועתים לרעה, ולמה אמר א"כ "אלקין", ואפשר לומר שזו
 הנומנת בעבור שהוא אלקין ע"כ דורשו ג"כ לרעה חו"ש, כענין ופושעים יכשלו בס', כלומר ע"י החזרה הק' - והרמב"ן הק' פירש ג"כ
 רישא דקרא על דרך זה עיי"ש. קיא) פי' בחוק בני ישראל הגם שדרים בארץ, אין זה הארץ אשר ה' דורש אותה. קיב) או

כחוב צמגילה*
 (כפרי פסוק כ"ב - י)
 שיחיו עליכם חו
 פסוק י"ג): לאהב
 צביל שחביב
 שאקבל שכר (י)
 וכוף הכבוד לז
 לבבכם. עבדו
 ב. שהחפלה קו
 די חתה פלה ל
 על (שס) שחביב
 ליה וגו', וכן
 חפלתו קטורת
 שינוי טעמא * במזבח
 ודאי לדרשה, ופיר
 אדם סופנה אלא כ
 ירבו ימיכם וגו' א
 השמיעה היא לעב
 לנבכם או לעבוד א
 חשמועו על דרך
 (דניאל ב' כ"א)
 נוחן חכמה אלו
 אם שמוע פיר
 לאהבה וגו'
 לפי

משחלם בעולם
 וגו' בכל לצבם
 שנתכוין במאמר
 זה אלא חוספת
 והקיים, גם רמ

הוא שמחה באמת.
 לומר שמלמד דרשו

יִתְכוּן יוֹמָא רִיזן קְטָרְחָם יִתּוּ יִי אֱלֹהֵיכֶם וְלַעֲבֹדוֹ בְּכָל־לְבַבְכֶם וּבְכָל־

רש"י

לקט בהיר

כתיב במגילה* (כ"ג) אס פסוק כ"ג - ירום סוף ברכות: מצוה אתכם היום. שיהיו עליכם חדשים כאילו שמעתם בו ביום (כ"ג) פסוק כ"ג: לאהבה את ה'. שלא תאמר הרי אני לומד בשביל שאתה עשיר בשביל שהקרא רב בשביל שאקבל שכר, אלא כל מה שפעש* עשו מאהבה וסוף הכבוד לזה (כ"ג) - (כ"ג) ולעבדו בכל לבבכם. עבודה שהיא בלב (כ"ג) זו היא תפלה (הענין ב) שהתפלה קרויה עבודה שנאמר (דניאל ה') אלהך די הנה פלח ליה בתדירא, וכי יש פולחן בצבל אלא על (שס) שהיה מתפלל שנאמר (שם ה') וכיון פתיחן ליה וגו', וכן דוד הוא לומר (תהי קמיה ב) חכין חפלתו קטורת לפניך (כ"ג) **בכל לבבכם ובכל**

ניסן מחור על תלמודך שמעת, חשמע בחדש, תחכסם בו להנין דברים חדשים מתוך דברים ישנים עכ"ל: (כ"ד) מגילה זו אינה נמלא' חללינו, חבל על דאבדין, ומסיק בספרי (משל) לשנים שפגעו זה בזה ולא הספיקו לפרוש זה מזה עד שהלך זה מיל וזה מיל נמלאו רחוקים זה מזה שני מילין עכ"ל, וכן הוא בירושלמי סוף ברכות, והנמשל הוא שאם הנשפע רואה לקבל ב"ה המשפיע כנגדו, אכל אס הופך פניו גם המשפיע הופך עצמו ממנו, ועל פי פשוט נזכר לומר שאם בטל אדם מלמודו יום אחד מתמת הבלי הזמן לריך יום אחד עד שג"ה בחזרה לכלל ישוב הדעת, ועוד יום אחד למלאות החסרון א"כ נעשו הוא ב' ימים (במ"ח): (כ"ה) בו ביום שאתה קוראו ואתה לומדו, כלומר בכל יום, שאל"כ וכי היום לזה אחס, ובספר ד"ד כחז ההכרח שהרי כתיב שמוע חשמעו שפירשנו בו חשמע בחדש א"כ מה זה היום ודאי לדרשה, ופירש"י לעיל בפ' שמע (ו' ר') בשם הספרי לא יהיו בעיניך כדעגמא (מלות המלך הנאה במכתב) ישנה שאין אדם סופנה אלא כחדשה שהכל רצין לקראתה עכ"ל: (כ"ו) פי' הגם שהנחוב מנעיח לך שבר כאומרו ונתחי מער וגו' למען ירצו ימיכם וגו' אחס חעשו מאהבה שאינו תלוי בדבר וסוף הכבוד לזה (מ"ל), ולפי"ו אין האהבה תכלית השמיעה, תכלית השמיעה היא לעבדו בכל לבבכם, אלא שהפסיק שמהיה השמיעה והעבודה באהבה, אכל אין זה פשוט, שהל"ל לעבדני בכל לבבכם או לעבד את ה' בכל לבבכם (רא"ם): (כ"ז) וכי יש עבודה בלב (ספרי), אלא זו תפלה שתיקרו בלב, ונקראת עבודה

שינוי נוסחאות • בענין חסידים • בענין סתרים • שמשנה עשה

אור החיים

חשמעו על דרך אומרים ז"ל (ברכות נ"ה) בפסוק (דניאל ב' כ"א) יהב חכמתא לחכימין שאין הקב"ה נותן חכמה אלא למי שיש בו חכמה, והוא אומרו אס שמוע פירוש שיהיה לכם לב שומע, חשמעו: **לאהבה** וגו' ולעבדו וגו' ונתחי וגו'. פירוש לפי מה שקדם לנו כי שבר מלות אינו משתלם בעולם הזה הודיע הכתוב שאם יאהבו ה' וגו' בכל לבבם וגו' יזכו גם בעולם הזה, והוא מה שנחכוין במאמר ונתחי בחוספת וא"ו להעריך שאין זה אלא חוספת על העיקר שהוא שבר עולם הנלחי והקיים, גם רמז שהגם שהמוזנות הוא בכלל דברים

שאינם תלויים בזכות (מו"ק כ"ח:) אף על פי כן כשיעבדו ה' כמלעך אין המזל שולט בהם ויאכלו וישבעו גם מטוב הגשמי"י): **בכל** לבבכם ובכל נפשכם. ולא אמר בכל מאדכם כסדר שאמר צפרשא שמע, לפי שפרשח שמע נאמרה בלשון יחיד ויכול להיות שימלא יחיד שיהיה לו ממנו חביב עליו מנפשו"י, אכל כללות הציבור שעמהם מדבר מן הנמנע שיהיה להם ממונם חביב מנפשם כי כל אשר לאיש יתן בעד נפשו, ולזה כשאמר בכל נפשכם מכל שכן בכל מאדכם:

אור בהיר

הוא שמחה באמת. קיג) היל"ל אמן, שזה התחלת הגזירה. ולא לומר לשון עבר וילך הוא"ו להפכו. קיד) וע"ו בא הוא"ו, לומר שבלב דברים הניקנים בזכות אמן לכם גם הניקנים במזל. קטו) ולריך לומר ליחיד זה שיאהוב את ה' גם בכל

לח
יד
זה
יא
יס
ית
:ס
זר
זוע
זח
*ע
זח
זכן
זיס
זכה
זכן
זעה
זמן
זיא,
זב)
זמו
זקא
ז"ו,
זמע
זעו
זלל
זמר
זזוע
זזו
ז"כ
זח

נְפִשְׁכֶם: יד וְנָתַתִּי מִטֶּר־אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ
יִוְרָה וּמִלְקוֹשׁ וְאִסְפַּת דְּגַנְךָ וְתִירֹשֶׁךָ
וַיִּצְתְּרֶךָ: טו וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשַׂדְךָ

לְבָבְכוֹן וּבְכֹל נַפְשְׁכוֹן: יד וְאִתָּן
מִטֶּר אֲרָעְכוֹן בְּעֵדְנָה בְּבִיר
וְלִקְיֹשׁ וְתִכְנוֹשׁ עִבּוֹרְךָ וְחִמְרְךָ
וּמִשְׁחָךָ: טו וְאִתָּן עֵשְׂבָא בְּחִמְרְךָ

לקט בדרר

רש"י

שנחשב כעבודת הקדושות, ומביא ראיה מדניאל שהכתוב קראו פלג והיא עבודה בלשון ארמי, ודניאל לא הקריב קדושות כגבול אלא כיון (חלונותיו) היו פתוחין נגד ירושלים וראו אותו שהתפלל והלשינו עליו, ומשם אין כל כך ראיה שאפשר שרק דריוש קראו כן אלאך דאך עובד לו ישיזנך, לזה מביא ראיה מדוד ודוד לבדו לא די שהוא התפלל ובקש מהקב"ה שיבון וישבז תפלגו כעבודת הקדושות, לזה הביא שניהם (מ"ל): (כח) ר"ל הגם שמיניו שהמורה דיברה לכלל ישראל בלשון יחיד אבל כאן מדאמר דבר זה ב' פעמים ושינה בו מלשון יחיד ללשון רבים ודאי שנאמרה זאת ליחיד וזאת לרבים, והכוונה בזה כי ישנם מלות והם הרוב שמוטל על כל יחיד ויחיד לעמלו כגון מתנות כהונה וליזה ועניים תפילין וכו', וישנם מלות שהם לרבים כגון מעשה הקדושות בנין בית הבחירה ולהעמיד שופטים וכו', לזה מזהיר ב' מיני אוהרות (ג"א), וזוה אחי שפיר למה השמיט הכתוב כאן ובכל מאדכם, משום שהמדובר מצבור ולא אהלט שיהיה ממונם חביב עליהם מנפשותם, אשר יכול למצוא כן ביחיד (אדה"ח), עוד אפשר שהכוונה לפי דרכיו שהמדובר מעבודה שכלל היא תפלה קא קשיא ליה לרבינו למה לפרוט

בפשכם. והלא כבר הזכיר (על כך) (ו' ה') בכל לבבך ובכל נפשך, אלא הזכירה ליחודיים (אזכרה לצבור (כס): (יד) ונתתי מטרי ארצכם. עשיחס מה שעליכם חף חני אעשהיכם מה שעלי (כס): בעתו. כלילותי שלח יעריחו אחכם, דבר אחר צעחו כלילי שבתות שהכל מלווין בצחיהם (ספרי - חפטיה כ"ג): יורדה. היא רביעהי (הנופלת לאחר הזריעה שמקרה את הארץ ואת הזרעים (ספרי - חפטיה ג'): מלקוש. רביעה היורדת סמוך לקציר (ספרי) למלאות התבואה בקשיהי, ולשון מלקוש דבר המאחר, כדמחרגמינן (ברא' ג' ח"ג) והיה העופיםי ללבן לקשיא, דבר אחר לכך נקראת מלקוש שיורדת על המלילותי ועל הקשין (חפטיה ג'): ואספת דגנך. אחת האספנו אל הבית ולא אויבךי (כענין שנאמר (שפי"ט ט"ז ח') חם אחן את דגנך וגו' כי מאספיו יאכלוהו, ולא כענין שנאמר (שפי"ד ג') והיה חם זרע ישראל וגו'י (ספרי): (טו) ונתתי עשב בשדך. שלא חלטרך להוליכס* (ל) צמדצרויות (ספרי), דבר אחר שחיהו שיינו וטחאמת - להוליכה.

התפלה לבדה הלא נכללת היא באומרו וזהבתי וגו' בכל לבבך ובכל נפשכס, וזוה ודאי ניחא מה שהשמיט ובכל מאדכם, כי מה שייכות ממון לתפלה (ב"ב): (כט) דורש מאומרו מטר ארצכם שפירושו מטר המגיע לארצכם, כלומר לא אנוע את שלכם כי מאן דיהיב חיי יהיב מזוני, אלא שהטח גורם (מ"ל), ולזה תמצא שלא מנה כאן כל אותן הברכות שצפ' בחקתי (ג"א): (ל) הוציא רבינו הכתוב מפשוטו מלומר צעחו כשהעולם צריך למטר, שהלא זאת נכלל באומרו מטר ארצכם שפירושו מטר הנלך לארצכם (רא"ם), גם אמר הכתוב יורה ומלקוש שפירושו בזמן הצורך כדלקמן (מ"ל), ועוד חם אינו בזמנו קללה היא ולא ברכה (מהרש"ל), והביא הד"א לפי שלא אמר ונתתי מטר ארצכם כלילות מפני שהעת הייתה מוכשר היא לילי שנתות, וזאת לבדו לא די שלפעמים היורה והמלקוש באמצע השבוע דוקא, ולזה צפ' בחקתי ללא כחיי יורה ומלקוש לא הביא רבינו דרך הראשון (מ"ל), ועיין עוד מענין זה שם ריש פ' בחקתי: (לא) הגשם נקרא רביעה, בחעניתי ו': אמר רבי אבהו מאי לשון רביעה דבר שרובע את הקרקע כדבר יהודה דאמר רב יהודה מיטרא בעלה דארעא היא שנאמר (ישעי"ג נ"ה) כי כאשר ירד הגשם והשגל מן השמים ושמה לא ישוב כי חם הרוה את הארץ והולידה (באדם שמוליד - רש"י) והלמיחה עכ"ל הגמ', וחייבת יורה מלשון קוה שבע ממים הפוכו של למאה, על דרך כגש כגש שמהל שלמה (במ"ח): (לב) פי' תבואה הטובה והמשונחת כשהקש מלא מן הארע, וזו נעשה בימים האחרונים קודם הקצירה על ידי גשמים: (לג) פירושו כאן החלשים והחלשים שאינן מתאזנים לזכר וע"י כן מאחרין הזרעמן, ולפי"ו יהיה לשון ארמי, לזה מביא הד"א (מ"ל): (לד) שיכלים הרכים נקראו מלילות, ולפי"ו מורכבת מבי' תיבות מל - קש מלילות קשין, וזה דוחקו (מ"ל): (לה) ר"ל אין פירושו שאתה צעמך תעבוד ותאסוף, שאין זו ברכה, כי בברכה כחיי ועמדו זרים ורעו לאנכם (מ"ל): (לו) ועלה מדין ועמלק וגו' ויחנו עליהם וישחיתו וגו': (לז) להוליך את

לְבָעִירְךָ וְחַט
מִן אֶסְתְּמָרוּ לָנָה
לְבָבְכוֹן וְחִמְסוֹן
עִמְמָי וְחִמְסָרוּ
רְנָזָא דְיָי בְּכוֹן
וְלָא יְהִי מִפְרָא

גחו הצואתך כל ו
ואתה מונע ידך
ואינך פוחתת מן
הרי זו ברכה ו
צחוק* המעים:
לכם. כיון שחיי
שלא חצעטו שאי
שציעה שנאמר «
ולאך ירבינו, מן
לבבך ושכחת (כס):
כך ועבדתם חלבו
החורה הולך וו
אומר* (כ"ח כ"ו)
בנחלת ה' לאמר
(כך אמר) כיון ש
קרוב לעבוד נ
אחרים. (חלבו
לועק חלבו ואינו
שינו וטחאמת - שכתוב מן
וסרסם וגו', משא"י
חוסוף קללה עמה,
פרשת ראה פירש"י
דבר אחד, משא"י נ
ספחני נא שהוא ענ
ח"י המחכים ואני נ
אחרים וזאתו, אלא נ
נופל עליו אחרים ל
אלהים המה כי חם
להדגיש שאין תיבת
פשוט שפירושו אלה
עיי"ש, ו

Azikri, Eleazar ben Moses

1

ספר חרדים

חלק א

להרב החסיד עיר וקדיש האלקי
כמהר"ר אלעזר אזכרי זצוקלה"ה.
מגדולי חכמי צפת בתקופת
מרו"ן "הבית יוסף".

עם ציוני מקורות

וביאור

חרדת קודש

אשר בו, הערות, והארות, באורים, וחדושים,

בשיטת הרב המחבר

מאת

ע"ה הצב"י שמעון בן חמו

ראש כולל "תלמוד יוסף"

ירושלים עיה"ק.

שנת שש אנכי על אמרתך כמצא שלל רב.

חרדת

דכיון דבמסכת ברכות (יג:) אימא ללא יאריך בחי"ת וכמו שפירש רש"י שם ד"ה ודל"ת ז"ל דכיון דכל כמה דאמר אח בלא דל"ת לא משמע מידי ומה צ"ע בהארכתו אכל דל"ת יאריך עד כשיעור שיעשו בלבו יחד בשמים ובארץ

ולארבע רוחותיה כדמפרש לקמן עכ"ל, משום כך למד הרב זוהר שיאריך דל"ת דמסתמא לא פליג אש"ס דילן, שוב מלאחי שכן מפורש זוהר פר' עקב (דף רעג:) ח"ל ואות דל"ת לאחד צריך לארכאה צה הה"ד למען יאריך ימים על ממלכתו עכ"ל.

(סח) והיה מתכוין לקבל. היה קורא קר"ש רש"י שם. (טו) רבינו עד כאן. בלגב קשה למה התלמידים שאלו כן ואלדנה טוב עושה ר"ע, ועיין מהר"מ הורצ'ק (בהגהות ש"ס), ומהרש"א (פ"א) שם, ובמדרש ילקוט שמעוני משלי (רמו מתקמד) מוכח דר"ע נהרג ציוס הכיפורים (רבי יהושע הגרסי ניפדו ממנו ערב יו"כ, וכמו אה"כ שאליהו הודיעו שנהרג, "וכל הלילה הולכסו אליהו והוא לקוברו עיי"ש, ונדאי הקבורה היתה במולאי יו"כ, משמע נהרג ציו"כ.) צבית האסורים, עיין צפ"ח סי' תק"פ כתב שר"ע נפטר ערב כיפור, ולענ"ד כנ"ל. ולפי"ז ז"ל

דהתלמידים ששאלוהו, עד כאן, הם היו אסורים יחד עמו צבית האסורים, לאסרו אותם על לימוד התורה כמבואר שם.

(טז) כל ימי הייתי. וזה ראה לדברי הרב שיש לכיון כן בקר"ש.

(סח) ואותו תעבוד. קשה

אינון דמסרי נפשיהו על קדשת שמיא והיינו ביחודא דשמע ישראל דכל מאן דשויה רעותיה הכי בהאי קרא יתחשב ליה באלו מסר נפשיה על קדשת שמיא, ופרשת צו (דף לג, ברעיא מהימנא.) אוקמוה רבנן שוב יום אחד לפני מיתתך דבכל יום ויום צריך בר נש לאהדרה בתשובתא ולמימסר רוחיה לגבי מריה ויפוק באחד.

ובמסכת ברכות פרק הרואה (דף סא.) בשחוציאנו את רבי עקיבא להריגה זמן קריאת שמע היה, והיו סורקין את בשרו במסרקות של ברזל, (סח) והיה מתכוין לקבל עליו עול במלכות שמים באהבה, אמרו לו תלמידיו (טו) רבינו עד כאן, אמר להם (טז) כל ימי הייתי מצטער על מקרא זה בכל נפשך, אפילו נוטל את נפשך, עבשיו שבא לידי לא אקיימנו, יצתה נשמתו באחד, ממנין תרי"ג:

מצוה יז.

להתפלל בכל יום בכוונת הלב, שנאמר (סח) ואותו תעבוד (דברים י, ב.) ובתיב ולעבדו בכל לבבכם (דברים יא, יג.) אע"פ שהיא מצוה בוללת כל תרי"ג מצות, שעבדיו אנחנו, שחוציאנו מארץ מצרים מהיות להם עבדים ותמורת עבודת פרך בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה, נתן עלינו יתברך עול עבודתו תרי"ג מצותיו, כדאיתא

קודש

למה הציא פסוק זה אם ללמד על עטם מצות התפילה, הוא מיותר דיציא רק הפסוק "ולעבדו בכל לבבכם" שמציא אח"כ ויציא דרשת חו"ל "אחזה עבודה שבלב זו תפילה" ולמדנו מצות התפילה, וי"ל דמהפסוק ולעבדו בכל לבבכם, אי אפשר ללמוד מצות תפילה,

דשם הוא סיפור דברים, אם תעבדו ה' בכל לבבכם אז ונתתי מטר ארצכם וכו', ואינו אומר "מצות" תפילה וממילא אין ראיה "לחוב תפילה", אכל בפסוק "ואחזה עבודה" מפורש צמורת "מצוה" עליך לעבודו, ופסוק זה לצד לא מספיק ללא מוזן מה היא "העבודה", ולכן הציא הפסוק "לעבדו בכל לבבכם" דשם מבואר דהעבודה היא "עבודה הלב", שהיא תפילה, ומה המפורש ללמד לסתום דאחזה עבודה, שהעבודה היא עבודה הלב דהיינו תפילה, והוא גלוי מילתא מה לקמן עבודה הלב אף כאן עבודה הלב, ולמדתי לפרש כך אח דברי הרב מדברי מרן הכסף משנה (פ"א, מהלכות תפילה ה"א.) שהקשה ותירך כעיי"ז על הרמב"ם, עיי"ש.

(טט) רמב"ן. בהשגות לסקה"מ (עשה ה.) ועיין

שם דלדעתו מצות התפילה היא מדברי סופרים, ובעת לרה היא מהתורה ועיי"ש במפרשים.

(י) בספרי. צ"ע שמפורש כן צש"ס (מענית ב.)

אחזה עבודה שבלב הוי אומר זו תפילה והיה לו להציא ש"ס ערוך, וזה עדיף כמוזן משום דבריר טפי, ולענ"ד יפה לא

בוהר סוף פרשת בהר סיני (דף קיא), וכן כתב (טט) רמב"ן ורמב"ם (עשין ה) מכל מקום מפי השמועה למדו דיש כאן מצוה פרטית, והו שאמרו (י) בספרי (פרשת עקב, מא.) איזו היא עבודה שבלב זו תפלה,

* פירושו: להכליל עצמו בתוך אלו שמוסרים על קדשת ה' והיינו ביחוד של שמע ישראל שכל מי שמכליל רצונו כך בפסוק זה יחשב לו כאילו מסר נפשו על קדשת שמו ובפרשת צו העמידו חכמים שבכל יום ויום צריך כן אדם לחזור בתשובה ולמסור רוחו אצל אדונו ויוציא באחד.

חרדת

הביא הרב מהגמ' דחענית, דלפי המבואר לעיל בח"ק (בד"ה ואותו העבוד בסמוך) לפסוק "ולעבדו בכל לבבכם" הוא סיפור דברים, דאם מעשו כך אחן לכס מטר וכו', ואינו בגדר "מלות עשה" א"כ לא שייך למילף מיניה, ולכן לא הביא הגמ' דחענית, והביא הספרי שלמד מלות התפילה מהפסוק "אותו מעבדו", ולימוד הגמ' שם בתענית עיקרו שיש להזכיר גבורות בתפילה הוא דרך רמז ונכון, ואכמ"ל.

(עא) עם המצוות. ר"ל אף שראוי למנותה מלד עזמה "במלות שבפה", דאף לזריך לכיון זה, משום כך

אין ראוי למנותה במלות הלב, דודאי כשהתורה צוה להוציא המלים בפה, הכונה עם "מחשבה" מה שמוציא בפיו, ולא מלים ריקות, כאדם שוטה, ורק אם יש כונה נוספת, כגון קר"ש שמנה הרב לעיל גם במלות הלב דיש שם "כונה נוספת" שאינה כלולה במלים שימליך ה' במחשבתו וכו' וכן זכירת יצ"מ שהמלה שבחלק הלב אינה בקר"ש, אלא חוץ מהקר"ש, אבל אם אין "כונה" נוספת מלבד "כונת המלים שמוציא בפיו" המלה מוגדרת מלה "שבפה", וזה מאוד פשוט, ולכן הרב מקשה דלא היה ראוי למנות מלות תפילה עם מלות הלב, ומבאר הרב דכיון דהתורה "תלחה אותה בלב" מנחה במלות הלב, ולענ"ד ההסבר בזה דכל מלות הפה צריך לחשוב מה שהוא מוציא מפיו כמו שנבאר, אבל אין זה מעכב דיעבד, אבל כאן היות והתורה תלחה מלה זו "בלב" הוא לעיכובא, ואם לא כיון לא יצא ידי חובה, דהתורה הגדירה כאן את המלה "כעבודת הלב" ובלי זה אין לזה שם "עבודה" והוה מה שהמשיך הרב דאם לא כיון לא יצא ידי חובה.

(עב) ואם לא כיון בה. בטור וב"י (או"ח, סימן קא). מבואר עפ"י הש"ס והקדמונים דאם כיון רק באבות יצא ידי חובה דיעבד, אפי' ששאר התפילה לא כיון עיי"ש, (עיי' מאירי ברכות ל: בלי והדר עלי בחירוק א' שבאמת אם לא כיון בחלק מהתפילה לא יצא אפילו אם כיון בשלושה ראשונות, וכדעת "המאורות" שם, אבל זו דעה יחידאה, ולא נראה שהרב סובר כמוהם). ולפי"ז צ"ל דמה דכתב כאן הרב "ואם לא כיון זה לא יצא ידי חובה" איירי שלא כיון "בכל התפילה כולה" כולל אבות, ולכן לא יצא, וקצת מדויק הלשון שכתב "זה" משמע כולה, דאם ר"ל אפילו מקצתה, יכתוב "ואם לא כיון לא יצא", וע"כ כאמור דלא כיון ככולה, אבל אם כיון באבות יצא כמבואר בפוסקים, וההסבר

קודש

בזה דמהתורה אין שיעור למלות התפילה וכל שיחה עם בוראו הוי בגדר "תפילה" וקיים המלה, אלא שחכמים קבעו "נוסח תפילה" וקבעו גם "שיעור כונה לעיכובא", והשיעור הוא "כונה בצרכה ראשונה", ולפי"ז אפשר ליישב

את קושיית הגר"ח הלוי (בחדושי על הרמב"ם פ"ד, תפילה

הל"א.) שהקשה סתירה בדברי הרמב"ם דבמקום אחד (פ"ד,

הל"א.) כתב "כילד כל תפילה שאינה זכונה אינה תפילה, ואם

התפלל בלי כונה חוזר ומתפלל" ומסתימת לשונו שכל התפילה

לעיכובא, ובמקום אחר (פ"י) פסק "מי שהתפלל ולא כיון את

לבו יחזור ויתפלל זכונה, ואם כיון את לבו בצרכה ראשונה

שוב אינו צריך" עכ"ל, משמע לעיכובא רק צרכה ראשונה,

וזה קוטר לדבריו פ"ד שמשמע תמיד חוזר גם אם כיון באבות, ומחוך כך חידש הגר"ח דיש שני כונות בתפילה א.

הכונה שעומד בתפילה לפני השם, וכונה זו היא "ממעשה התפילה" ובלי כונה זו חסר "מעשה התפילה", וכאילו לא

התפלל אותם ברכות כיון שלא כיון כונה זו ולכן מעכב בדיעבד, ב. כונת פירוש המילות שיודע ומכוין מה שמוציא

בפיו, ואומר הגר"ח דבכונה הראשונה שמכוין שעומד לפני השם, אלא שאינו יודע פירוש המלות, בזה יצא בדיעבד,

דעכ"פ מעשה תפילה יש כאן אלא חסר בתוספת הכונה וזה אין מעכב בדיעבד עיי"ש, מה שאין כן בלא כיון שהוא

עומד לפני הקב"ה אינו יוצא גם בדיעבד דחסר "מעשה התפילה" וזה איירי הרמב"ם שכתב שלא יצא ידי חובה,

עיי"ש דברים ערבים ומתוקים, והביא לזה הוכחות, ולפענ"ד "כונת פירוש המילים" היא גם ממעשה התפילה,

וכמבואר כאן, דעיקר מלות התפילה היא "עבודת הלב" ואם אינו יודע מה הוא אומר אין כאן "מעשה תפילה"

בעליל, והוא כשוטה שמדבר בלי מחשבה, וכן משמע בסמ"ק (מלה יא.) במפורש שכתב דהכונה דעסקינן בה היא

"פירוש המלות" ע"כ, ולא חילק בדבר, והסברא נוחנת כן דענין התפילה היא לשוחח עם הבורא הן בשבחו הן בצקשח

צרכיו, ואם אינו יודע מה הוא אומר א"כ אין זה תפילה אלא מלים ריקות, ואפילו עם חזרו לא שייך לדבר בלי להבין

מה הוא אומר, ועם כל זה יצא, וע"כ כנ"ל דיש שיעור במלות התפילה, והשאר קבעו חכמים גם אם לא כיון יצא.

ודברי הרמב"ם מתפרשים כפשוטם דבפ"ד איירי דלא כיון "בכל התפילה" וכפי שהסברנו כאן בדברי הרב ולכן

לא יצא, וכן משמע שם בכ"מ (הלג"ו) בשם הרא"ש,

ובן כתב רמב"ם (פ"א תפילה, ה"א.) וסמ"ג (עשין יט.) וסמ"ק (מצוה יא.).

ומנאה בסמ"ק (מצוה יא.) עם המצות התלויות בלב, ביון דהקב"ה תלאה בלב (עב) ואם לא כיון בה לא יצא ידי חובתו

חרדת

ובפ"י שכחב שיאל איירי שעכ"פ כיון באבות, ולכן יאל דדיעבד, ועיין מה שהעיר וחלק מרן החזו"א על חדושי הגר"ח בגליונות שבסוף הספר שם, ואכמ"ל.

(עג) ועונשו גדול מאוד. לכיון דעומד לפני מלך מלכי המלכים ולא מכיון אליו וחשב צענינים אחרים הרי הוא מזולל בכבודו של הקב"ה, דאם היה עושה כן לפני מלך צער ודס היה נענש, ק"ו לפני מלך מלכי המלכים, וכחב אורחות חיים להרא"ש (ליום שני אית לו) וז"ל כון צחפתך וכו' ואם צנך ידבר לך ולא מלצו הלא יחר לך, ומה תעשה טפה סרוחה לפני מלכו של עולם עכ"ל, ועיין עירובין (דף סה.) על הא דקאמר רבי אלעזר בן עזריה יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין, ומסיק ומפרש הש"ס "מאי יכולני לפטור דקאמר נמי מדין תפילה" ופירש שם רש"י ז"ל אס דינן אותן על "שלא היו מתפללין בצוה" יכול אני לפטורן עכ"ל, הרי מפורש שהמתפלל בלי כוונה לא רק שלא קיים מצות תפילה, אלא גם נענש ומידון על כך צדין נורא עד כדי כך שצריך זכות מיוחדת לפוטרו על כך, עיין עוד שם שהיו מחכמי הגמ' שבזמן שלא יכלו לכיון צתפלה, כגון כשהיו באים מן הדרך, לא היו מתפללים שלושה ימים,

כיון שחששו שלא יוכלו לכיון, ולכאורה ויתפללו אס כיונו הנה טוב ואס לא מה צנך, ולפי"ו מובן היטב, דאס יתפללו "ולא יכונו" הרי הם חוטאים חטא קשה ויענשו, ולכן העדיפו לא להתפלל, וכנראה כיון שהם צמאז שאינם יכולים לכיון הו"א ליה אנוסין ופטורים.

(עד) אף אתה הו"י רחום. הנה הרב מנה מצוה זו

קודש

במצוות "שצלב" אף שהמצוה מתקיימת ע"י "מעשה" ולכן יאל דדיעבד, ועיין מה שהעיר וחלק מרן החזו"א על חדושי הגר"ח בגליונות שבסוף הספר שם, ואכמ"ל.

צחילה, ואיך יהיה דומה לו, צוה שיקנה צנפשו "לצ רחום וחנון" וכו' כדי להיות דומה לצוראו מה "הוא רחום" אף "אתה הו"י רחום" והיינו "צחפלא", ולא רק "צפעולות" ולכן אף שצפועל מתקיימת המצוה "צמעשים וצפעולות רחמים" אין זה עיקר ושורש המצוה אלא רק "הכשר" להגיע לחלילה והיא קנין מידת הרחמים "צלב" להיותו הוא רחום, (ואגב ע"פ זה מתפרש יפה מה שהמורה אומרת ונתן לך "רחמים" "ורחמך" שאהה תהיה "רחום צחפלא" וממילא ורחמך) ונראה להוכיח דגם הרמב"ם לומד כך צגדר המצוה דז"ל (פ"א דעות ה"ו, ז) כך למדו צפירוש מצוה זו מה הוא נקרא חנון אף אתה היה חנון מה הוא נקרא רחום אף אתה היה רחום וכו' עכ"ל ושם מיד אחרי זה (ה"ו) ז"ל וכילד ירגיל אדם עצמו צדעות אלו עד "שיקבעו צו" יעשה וישנה וישלש צמעשים שעושה על פי הדעות האמצעיות ויחזור צהס וכו' "ויקבעו הדעות צנפשו" עכ"ל, הרי משמע דצעי "שיקבעו צנפשו" וזה הסבר המצוה מה הוא רחום וכו'.

אבל הסמ"ג (עשה ז) כתב ז"ל מצוה עשה ללכת צדרכיו והישרים שנאמר והלכת צדרכיו וכו' מה הוא מלביש ערומים וכו' ומצקר חולים, וקובר מתים וכו' אף אתה עשה כך עכ"ל, נראה שהוא מולק צוה על הרמב"ם צגדר המצוה, דאין המצוה כדעת הרמב"ם "להדמות" אליו, אלא המצוה "לפעול ולעשות" כדרכי הקב"ה, ולפי דבריו אינה"נ היא מצוה התלויה ציד.

ויעונשו גדול מאד, בדכתב רשב"י פרשת פקודי (דף רסב.) *כד קריב קמי מאריה וצלי צלותיה ולא חייש על יקרא דמאריה טב ליה דלא איברי, וכבר אמר (ירמיה כב, ל.) כתבו את האיש הזה ערירי גבר לא יצלה בימיו עכ"ל.

וישעיה הנביא אמר (כט, יג.) יען כי נגש העם הזה בפיו ובשפתיו כבודני ולבם רחק ממני לכן הנני יוסף להפליא וגו', ומיירי במתפלל בלי כוונה בדפירש דוד קמחי, (הרד"ק, שם.) וזהו לשון נגש בדארז"ל (במדרש רבה, בראשית צג פ"ק.) הגשה לתפלה, ממנין תרי"ג לרמב"ם (עשין ה) סמ"ג (עשה יט.) וסמ"ק (עשה יא.) ור"ש אבן גבירול (עשין יב.):

מצוה יח.

להדמות אליו יתברך, שנאמר והלכת צדרכיו (דברים כח, ט.) ופירשו רז"ל (שבת קלג:) מה הוא רחום (עד) אף אתה הו"י רחום, מה הוא חנון אף אתה חנון, מה הוא חסיד אף אתה חסיד.

ויתנהג האדם בכל עניניו במדות הממוצעות ולא ילך אל אחד מהקצוות, והיא הדרך הישרה והטובה נקראת

* פירוש: כשמחקרב לפני אדונו ומתפלל תפלתו ולא חושש על כבוד אדונו טוב לו שלא נברא והקדוש ברוך הוא אמר כתבו את האיש הזה ערירי גבר לא יצלה.

ספר

ערוגת הבשם

חידושי אגדה

על

חמשה חומשי תורה

אשר השאיר אחריו ברכה
הרב הגאון הצדיק המפורסים בכל קצווי ארץ
בתורתו וצדקתו חסידותו ופרישתו
מרן **מושה** בן הרב הגדול הצדיק חריף עצום
המפורסים בשם טוב מו"ה **עמרם** זצלה"ה

גרינוואלד

מק"ק טשארנא

בעהמ"ח ספרי ערוגת הבשם ועוד
שהיה אב"ד ור"מ בק"ק הומנא ובק"ק קליינווארדין
ואח"כ בק"ק חוסט יצ"ו
ושם חלקת מחוקק ספון

ספר ויקרא

נערך ונסדר על ידי
הרב אהרן שפירא
נאראל - בני ברק

יצא לאור על ידי נכד המחבר
יהושע בהר"ר דוד גרינוואלד

ברוקלין
שנת תשע"א

כאילו לא היה עובד מעולם עבודה כראוי. ולכן היה צריך הכהן הגדול להקריב מנחת חינוך בכל יום.

ומבל מקום היה צריך התצוננות, שלא יביאנו הצעל דבר על ידי זה לדי עזבות, כמבואר בספר ליקוטי אמרים [ח"א פרק טו]. על כן צריך להתחזק לאחר שנשבר לבו בקרבו, יסיר העצב מלבו לגמרי, ויאמין באמונה שלימה כי השי"ת העביר חטאתו, ורצו לטוה, וזהו השמחה אמיתית בהשם. וכמו שכתבתי לעיל בשם הגה"ק מהר"ש הג"ל. וכל שכן בעבודה שנמקדש אי אפשר להיות כי אם בשמחה. וזה שאמר הכתוב גבי מנחת חינוך הג"ל, שכהן הגדול מקריב לשם מנחת חינוך מטעמא דפרישית. וקמזהיר רחמנא, מחליחה בבוקר, מלשון ביקור, דיבקר ויפשפש במעשיו. אבל לא יביאנו לידי עזבות, אלא מחליחה בערב, מלשון [מלאכי ג ד] וערבה לה, שעל ידי זה יחמלא שמחה שוכה לבא לידי השגה זו, וא"ש בס"ד.

7 וידבר ה' אל משה לאמר, דבר אל אהרן ואל בניו לאמר זאת תורת החטאת במקום אשר תשחט העולה תשחט החטאת וגו' [וי צ"ט]. יש לדקדק, מפני מה לא נאמר בפירוש שישחטנו בצפון, ולמה הוצרך לתלותו במקום אשר תשחט העולה. ונראה בס"ד, על פי מאמר הכתוב [ויקרא ז ט] ואם נפש אחת תחטא וגו' בעשותה אחת ממצות ה' אשר לא תעשינה. ויש לפרש, דבאמת תמוה הימכן שהנפש לא

7. עין באלשך ויקרא א, ב-ט בד"ה או יהיה קשר אמין.
19. ועין עוד שם מצות חשובה פרק ד.

מרגיש בעבירה דמודמן ח"ו. כמו שהגוף גם בלא דעת, מזד טבעו מונע עלמו מדבר המזיק, כמו כן ראוי היה שגם הנפש תהיה מרגיש ובורח מן העבירה. אבל באמת כתיב [משלי יט ט], גם בלא דעת נפש לא טוב, ומבואר הכוונה בספרים הקדושים לה, דע"י שהנפש לא טוב, על ידי זה אי אפשר לה להרגיש, כדרך החולה שאינו מרגיש ג"כ. אבל עדיין יש לתמוה על עבירה הראשונה איך הודמן לידו, כיון דלזו עדיין היה הנפש בשלמות הבריאות.

וי"ל דכבר אמרו רז"ל בפרק קמא דזבחים [ו א], אין לך אדם מישראל שאינו מחוייב בעשה, ומשום הכי עולה בא בזבחה, וכבר פירשתי בס"ד [לעיל במאמר המחיל לא חטאה השני] דהיינו עשה דכתיב [דברים יא יג] ולעבדו בכל לבבכם, וכל העושה מצוה בלי כוונה שלימה, ה"ה עובר על מצות עשה הג"ל, כמבואר בחרדים [פרק ט אות ט ל"ג]. וא"כ מזה נמשך שחודמן אח"כ לידו חטא, מה שאינו מרגיש. והיינו דלאמר הכתוב, ואם נפש אחת תחטא, איך ימכן זה, על זה אמר, בעשותה אחת ממצות ה' אשר לא תעשינה, ע"י שעושה אחת ממצות השי"ת, באופן אשר לא תעשינה. כלומר, כאילו אותה מצוה לא נעשה כלל, דהיינו מצוה בלא כוונה, דאינה נחשבת כלל כאילו היא נעשה. וגם שעובר בזה על מצות עשה דלעבדו בכל לבבכם.

והנה, ידוע [ויקרא רבה ג ט] דעולה בא על הרהור הלב, וגם זה אחת משלושה דברים שאמרו רז"ל [ב"ב קס"ג ב] שאין אדם

יניח מהם בכל יום. ו יוכל לבא לזכינה גם כהני"ל, והיינו דרמזו תשחט העולה תשחט האף יזקק לאדם דב חטאת, דשורשו נלמח הלב, ונמשך מזה דסוף והשי"ת ישמרתו מכל ז מעתה ועד

וואת תורת האשם במקום אשר ישחטו את האשם [ו]. ד"ה ישחטו, ריבה לנו שמיינו אשם ציבור, ו זכיתי להבין דעת קדוש משכחת לה, והיכן מ נשגבה, ומן החימה נ בזה, ול

וידבר ה' אל משה ישראל לאמר שלמיו לה' יביא או שלמיו [ו] [מדרש]. נרא רז"ל [בבבא ט, א] לעולם עם הצבור שנים מקר שכל המשלים פרישותו לו ימיו ושנותיו. ויש ל מצוה זו שכן אריכת יג

17. בכמה דפוסים נדפסו ועין בשו"ת אור המאיר דברי רש"י ז"ל אודיעהו דאיתי בבית עקר הספרים רש"י על התורה וברקתי

הציבור דוקא. על דרך דכתיב [מהלים כג, יג'עו] לדיק כחמר יפרח כארו בלצנון ישגה, שתולים בבית ה' בחצרות אלקינו יפריחו, עוד ינובון בשיצה וגו'. ופירש בהפלא"ה [פנים יפות פרשת ויקרא ד"ה עוד אמרו לה'] החילוק בין חמר לארו, זה נושא פירות משא"כ ארו. ומהאי טעמא ארו יגדל עד שמי רוס, משום דכל יניקתו לצורך עצמו, משא"כ חמר שיונקתו וכחותו לצורך פירותיו, אי אפשר לו לגדול כל כך. ומכל מקום השי"ת אינו מקפח שכרו ח"ו, אלא מוסיף לו אורך ימים ושנות חיים, כדי שיוכל להשלים מה שחסר ע"י ימים שנתוספו לו. וזה שאמר הכתוב, לדיק שהוא בבחינת חמר, מכל מקום כארו בלצנון ישגה. וקמפרש ואזיל, שתולים בבית ה' בחצרות אלקינו יפריחו, עוד ינובון בשיצה וגו', וזה להגיד כי ישר ה' צורי ולא עולתה בו, ואינו מקפח שכר כל בריה.

והנה, התרגום הוא כדי לפרש למי שאינו מבין מדעתו. לזה כל המשלים פרשיותיו עם הציבור, שנים מקרא ואחד תרגום, דמנד עצמו לא היה צורך לו להתרגום, אלא לפי שצריך לו לעסוק עם הציבור, לכן מאריכין לו ימיו ושנותיו.

ובזה נבא אל המכוון בס"ד, הנה שלמים פירש רש"י [ויקרא ג, ב] שמטילים שלום בעולם, דבר אחד שיש בהם שלום למזבח, שלום לכהנים, ושלום לבעלים. ועל דרך זה אמרו רז"ל [בבבא מצ, ב] תלמידי חכמים מרבין

כלל בפ' צו שם הדברים האלה המעותקים ברש"י שלנו, וכו' וכמדומני שאחז תלמיד אחרון הוסיף ברש"י שלנו הדברים הנ"ל וכו', עיי"ש. א"ח. ועיין שם עוד בפרשת האזינו על הפסוק כי לא דבר ריק הוא.

יניצל מהם בכל יום. ועל ידי זה ממילא בקל יוכל לצבא לבחינת גם צבא דעת נפש לא טוב, כהנ"ל. והיינו דרמנו רחמנא, במקום אשר תשטט העולה תשטט החטאת, דאל תתמה האין יודקר לאדם דבר חטא שיחייב עליה חטאת, דשורשו נלמח ממה שחטא בהרהור הלב, ונמשך מזה דסוף יבא לידי חיוב חטאת. והשי"ת ישמרנו מכל דבר הרהור חטא ועון, מעתה ועד עולם, א"ס. ל

וואת תורת האשם קודש קדשים הוא, במקום אשר ישחטו את העולה ישחטו את האשם [ו, א-ב]. פירש רש"י [שם ד ד"ה ישחטו], ריבה לנו שחטות הרבה, לפי שמצינו אשם בציבור, נאמר ישחטו רבים. ולא זמתי להבין דעת קדושים, אשם בציבור היכא משכחת לה, והיכן מצינו כן, והוא תמוה נשגבה, ומן החימה על הרא"ס שלא עמד בזה, ונע"ג א"ל.

וידבר ה' אל משה לאמר, דבר אל בני ישראל לאמר המקריב את זבח שלמיו לה' יביא את קרבנו לה' מזבח שלמיו [ו, כח-ט]. נראה בס"ד, הנה אמרו רז"ל [בבבא מצ, ב] לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הצבור שנים מקרא ואחד תרגום וכו', שכל המשלים פרשיותיו עם הצבור, מאריכין לו ימיו ושנותיו. ויש לפרש, הא דניתן בשביל מלואו זו שכר אריכת ימים, וגם מאי שנא עם

א"ל. בכמה דפוסים נדפסו דברי רש"י אלו מוקפים, ועיין בשו"ת אור המאיר סימן ס"ד שכתב ובעיקר דברי רש"י ו"ל אודיעהו כי בהיותו בארץ אשכנז ראיתי בבית עקד הספרים יותר מק' כתבי יד עתיקים רש"י על התורה ובדקתי וראיתי כי לא נמצא בהם

ומו שהגוף גם עצמו מדבר : הנפש תהיה ל באמת כחייב פש לא טוב, שים לה, דע"י אי אפשר לה ג"כ אכל הראשונה איך היה הנפש

קמח דובחים ישראל שאינו ה בא בנדבה. מתחיל לא חשפה, יא, יג] ולעבדו ה בלי כוונה עשה הנ"ל, וכו"כ מזה א, מה שאינו אס נפש אחת אמר, בעשותה זעשינה, ע"י אופן אשר לא לזה לא נעשה דאינה נחשבת גובר בזה על לבבכם.

עולה בא על אחת משלושה ע שאין אדם

ח

וְהִנּוּתַרְתָּ מִפְּנֵה יֹאכְלוּ אֹהֶרֶן וּבְנָיו
 מִצֹּת תֹּאכַל בְּמִקּוֹם קֹדֶשׁ בְּחֶצֶר
 אֹהֶל־מוֹעֵד יֹאכְלוּהָ: ^א לֹא תֹאפֶה חֲמִין
 חֲלָקֶם נָתַתִּי אֹתָהּ מֵאִשֵּׁי קֹדֶשׁ
 קֹדְשִׁים הוּא כַּחֲטָאֵת וּכְאֲשָׁם: ^ב כָּל־
 זָכָר בְּבְנֵי אֹהֶרֶן יֹאכְלֶנָה חֲקִיעוֹלָם
 לְדַרְתֵּיכֶם מֵאִשֵּׁי יְהוָה כָּל אֲשֶׁר־יִגַע

קֹדֶשׁ יִי: ^א וּדְאֲשֶׁתָּאָר מִנָּה יִבְלִין
 אֹהֶרֶן וּבְנוֹהֵי פִטוּר תִּתְּאָבֵר
 בְּאֹתָר קֹדֶשׁ בְּדַרְתָּ מִשְׁכָּן
 זִמְנָא יִבְלִנָּה: ^ב יָא תִתְּאָפֵי
 חֲמִיעַ חֲקִיקוֹן יִתְּבִית יִתְּה
 מִקְרַבְנֵי קֹדֶשׁ קוֹדֶשִׁין הִיא
 כַּחֲטָאֵתָא וּכְאֲשָׁמָא: ^א כָּל
 דְּכוּרָא בְּבְנֵי אֹהֶרֶן יִבְלִנָּה קְוֹם
 עֲלֵם דְּדַרְתֵּיכוֹן מִקְרַבְנֵיָא דִּי כָּל

דִּיקְרַב בְּהוֹן יו
 עִם מִשָּׁה קָמִי
 אֹהֶרֶן וּבְנוֹהֵי
 בְּיִזְמָא דְרַבִּיָּא
 בְּתַלְתָּ סָאִין
 תְּדִירָא פִּי
 וּפְלִגְוֹתָהּ בְּ
 מִסְרִיתָא בְּ
 רַבִּיכָא תִיתֵנוּ
 בְּצוּעִין תְּקַ
 בְּרַעוּא קֹדֶם

לקט בהיר

רש"י

ללקוט כל הלבונה והקטירו, וכל זה מוכרח מן הכתוב, שהרי אמר חיצת והקטיר אחר הלבונה, הרי שגם הלבונה בהקטרה, ואמר ואת כל הלבונה א"כ אי אפשר שיהא קומץ אחד הסלת והשמן והלבונה שהרי הלבונה עממו היא קומץ שלם, ועוד שלא אמר הכתוב מסלת המנחה ומשמנה ומלבונתה, הרי שהלבונה היא חוץ מקומנו, וכל זאת כבר למדנו בפי ויקרא, לזה גמר אומר רש"י ששם המדובר רק ממנחה אחת וכאן כולל כל המנחות (רא"ם): (לג) פי הכתוב בעממו מפרש כוונתו באומרו במקום קדוש, שגם מנחה לוייה (הר הבית) מקום קדוש הוא, ואין לומר שהם ב' מקומות האחד מקום קדוש והשני חצר אהל מועד, שהלא חצר אהל מועד מקום קדוש הוא, וא"ת א"כ למה לומר במקום קדוש, כבר נדרש ב"כ ובגמ' לרבות הלשכות הבנויות בחול (חוץ לעזרה) ופסח שלהם פתוחות לחוץ העזרה מקום קדוש נקראו ודינם כחצר אהל מועד (רא"ם): (לד) להכי סמך חלקם ללא חטפה חמץ לומר אפילו שירי מנחה (וב"ש הקומץ) שהם חלקם של כהנים לא חטפה חמץ (לשון רש"י), פי הגם שעיקר הלאו בא על הקומץ, נכלל בחוץ גם השירים מדממך לו חיצת "חלקם", ואין כאן מקומו שהיה לו לקממו אלל והנותרת ממנה יאכלו אהרן ובניו חלקם נחתי אותה מאשי, וכבר אמר הכתוב והנותרת וגו' מלוח תאכל שמחוייבין לאכלו בלא חימוץ, וכאן בא להטיל עליו לאו, שאם אחר שהניחו להחמיק אפילו (או אחד משאר עבודותיו) עבר בלאו בין הקומץ ובין השירים: (לה) הלא חטאת ואשם אינם שוים בדיניהם ואין יכול להיות המנחה דומה לשיניהם, לזה אמר שמקלת מן המנחות כחטאת ומקלתן כאשם: (לו) פי באותה יום שהמספחה שלו במשמר נוטל חלק שזה ככל אחיו הכהנים, והוציא הכתוב את החלוקה בלשון אכילה, כדי לרבות בעלי מומין שיכולין לאכול ממנו לאחיהם, ולא לרבות טמאים שיכולין בערב אפילו לעשות עבודה (גמרי'): (לז) על ידי ביטול או מליטה, ואינו נאסר על ידי נגיעה בלבד (כמו טומאה), ואם לא נבלע רק במקצתה חוץ מקום הבליעה, לזה אמר כל אשר יגע, כלומר רק מה שנגע (ונבלע) ולא כל החתיכה (ת"כ), וז"ל ת"כ: יכול אע"פ שלא בלעו ת"ל בהם עכ"ל, ואע"פ שפי' חיצת "בהם" הוא להפך שהיה נבלע באיסור, אין קפידא, שהלא היינו הך אם היה נבלע באיסור (שנתבטלו ביחד) גם האיסור נבלע בהיתר (צל"ד), עוד אפשר שחז"ל יפרשו אות צי"ת מחיצת "בהם" מן, כמו והנותר נבשר ובלחם שפירשו מן הבשר ומן הלחם (מ"ל), או אפשר עז"ה: שלכאורה כל אשר יגע פירושו כל דבר חולין אשר יגע, וא"כ היל"ל "בה" שהרי המנחה נזכר בלשון יחיד בכל הפרשה, לזה אמרו שחיצת בהם חוור על כל דבר חולין, כל דבר חולין) אשר יגע (עד כדי קך) בהם (שנכנס המנחה ונבלע בהם בחולין) (ב"ב):

(ט) במקום קדוש. ואחרי"כ, בחצר אהל מועד (ת"כ - זכאים כ"ו): (י) לֹא תֹאפֶה חֲמִין חֲלָקֶם. ארף השירים (ל"ד) חסורים בחמץ * (מנחות כ"ב): כחטאת וכאשם. (י"ב) מנחת חוטא הרי היא כחטאת, לפיכך קמלה שלא לשמה פסולה, מנחת גזבה הרי היא כאשם, לפיכך קמלה שלא לשמה כשרה (ת"כ - מנחות כ"ב): (יא) בל זכר. אפילו בעל מוס, למה נאמר, אם לאכילה הרי כבר אמור (כ"ה כ"ב) לחם אלהיו מקדשי הקדשים וגו', הלא לרבות בעלי מומין למחלוקת (י"ח כ"כ - זכאים ק"ב): בל אשר יגע וגו'. קדשים קלים או חולין שיגעו בה ויבלעו ממנה (י"ח כ"כ - זכאים ל"ז): שינוי נוסחאות * בחימוץ

יקדש. להיות נ
 כשרה יאכלו כחו
 אהרן ובניו.
 החיפה ביום שב
 בכל יום, שנאמר
 תחוו מוציו וג
 (יד) מרבכת.
 ל"ז: תפיני.
 חלעיתה אופה
 (ת"כ - מנחות כ"ב)
 פתיחה (ולא)
 שאינה נקמלת, ל
 שתי וערב ואינו
 לאשים צר"י):
 שרשה אפה, וספר
 נוכח, כלומר חאפנו
 תפיני: (ג) פי'
 נקמה גדולה משו
 הגם שיכב הי צו
 חוקד על המחצר
 דמס לא נקיות,
 גם על מאמר

7 ← (ב) לא תאפה חמץ חלקם נתתי אותה מאשי קודש קדשים הוא כחמאת ובאשם וי. י. יש לדקדק, למה ליה למחלי קדושת המנחות כחמאת ואשם. גם, הא דקאמר מאשי, לריץ ביאור. ונראה בס"ד, דבאשם תחבונן בענין הקרבנות, תמלא דקרבנות שבאין בנדר ונדבה הם קדשים קלים, וקרבנות הבאים על חטא הם קדשי קדשים. ועולה נמי דבאה בנדר ונדבה, הא אמרינן בגמרא ריש זבחים וי. וי. ממשום דאין לך אדם מישראל שאינו עובר בעשה.

וענינו נראה לי בס"ד, משום דקיימא לן [א"ר] סימן פ סעיף ד] מלות לריכות כוונה, ואיחא בחדדים [פרק ט אות ח ב] דהעושה מלוא בלא כוונה, עובר על מלות עשה של ולעבדו בכל לבבם [דברים יא, יג]. ומזה לא ימלט שלא יהא עובר בהאי עשה, על כן עולה בא בנדבה, ועל כל פנים אינו נמי על חטא קאחי, משום הכי הוי קדשי קדשים. ומזה נלמד כמה גדול כח השובה, דבמקום שבעלי תשובה עומדים, לדיקים גמורים אינם עומדים [בבבא נד, ג]. משום הכי, כיון דבא על חטא, ומסתמא המציאו שב אל השי"ת בכל לב, על כן קרבנו הוא קדשי קדשים, משא"כ קרבן דאינו בא אלא בנדבים ונדבות, אינו אלא קדשים קלים. מיהא, אשכחן קרבן מנחה דנמי בא בנדבה, ומכל מקום הוא קדשי קדשים.

ונראה על פי מה שפירש רש"י [ויקרא ג, א ד"ה ונפש] ונפש כי תקריב, לא נאמר נפש בכל קרבנות נדבה אלא במנחה, מי דרכו להתנדב מנחה, עני, אמר הקב"ה, מעלה אני עליו כאילו הקריב נפשו. ופירשתי בס"ד [פרשת

בג. ועיין עוד שם מצות תשובה פרק ד.

ויקרא על הפסוק ושיע אומן] הכוונה, דמנחה בא לכפר על מלות דעשות בלי דחילו ורחימו ללא פרחין לעילא [ראה חיקויי זוהר חיקון י כה, ג]. והן בצחינת חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם [ויקרא ג, כה]. על כן הוא מקריב קרבן מנחה, דהוא ג"כ מדבר שאין בו רוח חיים. ע"י שמחבונן במעשיו, דכולם הם בלא חיות, והוא מחמת עניות הדעת, וע"כ מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב נפשו. וא"כ אחי שפיר דגם המנחה היא קדשי קדשים.

והנה, מבוחר בספרים הקדושים [ראה פנים יפות פרשת שמות על הפסוק מזה בידך], צהא דאמרו רז"ל [ראה יומא פו, ג] ע"י תשובה מאהבה הזדונות נהפכו לזכיות. על דרך דמתן [אבות פרק ד משנה יא] העושה מלוא אחת קונה לו פרקליט אחד, וכל העובר עבירה אחת קונה לו קטיגור אחד. וע"י שעושה תשובה, זוכה שהקטיגור שנברא מהעבירה, הוא בעצמו נהפך לו לסניגור. דמתחילה הייתה בו חיות מהקט"א, ושבו נהפך אותו חיות לחיות של קדושה. והנה, במנחה הבא לרעות על מלות דלאו אינון בדחילו ורחימו, והם צחינת חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו, כיון דאותן מעשים אין בהם חיות כלל, ושבו כשעושה תשובה מהיכן בא להם חיות שיהיו בצחינת חיים וקיימים. מיהא י"ל, דהיינו טעמא דכתב רחמנא ונפש כי תקריב, דהשי"ת נותן צחינת נפש בכל אותן עבדות דהוי בלא חיות.

ובזה נבא אל המכוון בס"ד, דזה שאמר הכתוב, כל המנחה אשר תקריבו לה' וגו' חלקם נתתי אותה מאשי. דהיינו חלקם

אשר חסר מהם, אני נני שלי כביכול. ומשום הכי קדשים כחמאת וכאשם, משום דבאים על חטא, העונות לזכיות, הכי נמי מנחה היא בצחינת קדשי

(ג) לא תאפה חמץ מאשי קודש כ ובאשם וי. י. הא די וכאשם, פירש רש"י ד חוטא הרי הוא כחמאת לשמה פסולה, ומנחת ט לפיכך קמנא שלא לשמה דאכתי למה לי, הא ילפ מקרא אחרינא דשלא לז חוטא. וגם מנחת נדב אחינא דחמירא מוצת, למאי א

ונראה לי בס"ד, על נ [במאמר הקודם] הקרבנות חובה הם קדושה הם קדשים קלים דבעולה נמי י"ל דאחי ולא תעשה הניתק לע מסתברא, כיון דעל חט להיות קודש קדשים, ופירשתי בס"ד, דבאמת קרבן אינו ע"י הקרבנות בשר ודם לו ית"ש ובמנחה שיתן לו, ויתכני שחטא נגדו. והטעם, למתנה ומנחה ההיא, ו מוחל חטאו נגדו, מש

מה בא
ורחימו
י.ה.צ.
טים לא
מקריב
בו רוח
הם בלא
כ מעלה
כ אחי
שים.
הא פנים
ד. עהא
תשובה
ך דתן
זת קונה
הה אחת
תשובה,
ה. הוא
ה היחה
תו חיות
ה לרבות
מו, והם
לא יחיו,
לל, ושוב
ות שיהיו
ל, דהיינו
תקריב,
זן עבדות
זה שאמר
קריבו לה'
יינו חלקם

אשר חקר מהם, אני נותן אותם מאש קודש
שלי כניכול. ומשום הכי שפיר הוי ליה קודש
קדשים כחטאת וכאשם, דהוי קודש קדשים,
משום דבאים עלי חטא, ונתכפר להם להפוך
העונות לזכות, הכי נמי מהאי טעמא גופא גם
מנחה היא בצחינת קדשי קדשים, וא"ש בס"ד.

ג) לא תאפה חמין חלקם נתתי אותה
באשי קודש קדשים הוא כחטאת
וכאשם וי. ה. הא דכתב רחמנא כחטאת
וכאשם, פירש רש"י [ד"ה כחטאת] אם מנחת
חוטא הרי הוא כחטאת, לפיכך קמנא שלא
לשמה פסולה, ומנחת נדבה הרי היא כאשם,
לפיכך קמנא שלא לשמה כשרה. וצריך ביאור,
דאכתי למה לי, הא ילפינן בס"ס [מנחות ד, א] ^א
מקרא אחרונה דשלא לשמה פסול גבי מנחת
חוטא. וגם מנחת נדבה מהיכי תיתי הוה
חמינא דחמירא מוצת, גם הא דכתיב חלקם
למאי אחיא.

ונראה לי בס"ד, על פי מה שפירשתי לעיל
[במאמר הקודם] בטעמא דאשכחן כל
הקרבנות חובה הם קדשי קדשים, וקרבנות
נדבה הם קדשים קלים, חוץ מעולת נדבה.
דבעולה נמי י"ל דאחי לכפר על חיוב עשה,
ולא תעשה הניחק לעשה. ולכאורה איפכא
מסתברא, כיון דעל חטא קאחי, לא הוי ליה
להיות קודש קדשים, משא"כ בקרבן נדבה.
ופירשתי בס"ד, דבאמת מה דמתכפר לו ע"י
קרבן אינו ע"י הקרבת הבהמה, וכי ח"ו דרך
בשר ודם לו ית"ש שיכפר פניו במתנה
ובמנחה שיתן לו, ויתכפר לו על ידי זה מה
שחטא נגדו. והטעם, כי האיש ההוא צריך
למתנה ומנחה ההיא, ומקבל הגאה מזה, לכן
מוחל חטאו נגדו, משא"כ ית"ש. וכמאמר

הכתוב [מהל"ג ג יצ"ג] אם ארעב לא אומר לך
וגו', האוכל בשר אבירים ודם עמודים אשתה.
ועיין בספר זרע קודש [בפרשמיט] בפסוק
[ויקרא ז, כט] המקריב את זבח שלמיו לה'
יביא את קרבנו לה' מוצת שלמיו, שהאריך
באמרי נועם, דעיקר הקרבן היא שיתרצה ה'
בו להאדם שחטא, הוא ע"י שבה האדם לביט
המקדש ששם הכהנים בעבודתם ולוים
בדוכנם, והם היו מגדילים בעיניו החטא
מאוד, שחטא נגדו ית"ש אשר אין שיעור
וערך לגדולתו. והם בקדושתם הגדולה מצנייט
להם הענין ההיא מאוד, עד שהי' האיש ההוא
חפץ בזהבה וחפיהה גמורה למסור נפשו לה'.
והיה במחשבתו תקועה בלבו שימסור נפשו
וגופו אליו, ונפשו רוחו ונשמתו יקריב לו
שיתרצה השי"ת בו. רק שרחמיו ית"ש
מרוצים, ואמר יביא קרבן ויתכפר. והיה
האיש ההוא מחשב בשעת הקרבת הקרבן,
שכל מה שנעשה עם הבהמה ראוי לעשות לו.
והיה מוסר גופו ונפשו רוחו ונשמתו אליו
בכל עשיה שעשו הכהנים בהקרבתו.

ובבב שכתב האלשי"ך [ויקרא א, כט] בפסוק
[שס ו] והפשיט את העולה ונתח אותה
לנחמיה, שינתח את עצמו לנחמיו, ויעשה
חשבון הנפש על כל אחד ואחד מנחמיו מה
שפעל ועשה בו. והכהנים היו מתפללין עליו,
שיתכפר חטאו במה שמוסר גופו ונפשו רוחו
ונשמתו. והיו מלמדין את האיש ההוא איך
יהיה בחינת מסירת נפש כראוי, מה שבעוה"ר
אין אמתו יודע עד מה. וזוה נחמיה השי"ת,
והיה השי"ת מלצר המחשבה למעשה, ונחשב
באמת כאילו הקריב נפשו וגופו לה' על גבי
מוצת לשרוף על קדושת שמו ית"ש. וזה
בקרבנות הבאים על חטא, אבל בשלמים, שהם
רק נדבה, היה מהסברא שאין צריך כל כך

ד: אור לארבעה עשר פרק ראשון פסחים

לא משום דחוקתו בדוק. הימא מלי ס"ד דלי בחוקתו בדוק
 אס קן מה לריך לחמירא דהני כלל וחומר ר"י דמיימי
 כגון שנבעל הבית בעיר אע"פ דחוקתו בדוק כיון דלחמירא בעיר
 לריך לנשל חימוט וזהני מהני חמירא דהני דלל סלעין אע"פ
 דגבי טבל סמכין לחוקת חבר ולין
 לריך אפילו לנשל חימוט דהני חמירא
 שוללו לו לחבל סממחא חוקתא
 סלל יבא לרדי מכשול אבל גבי דריקא
 אפילו לא יהיה בדוק לא יהיה כל כך
 מכשול לך לריך לנשל אס הוא
 בעיר ומסקין וי חוקתו בדוק כל
 הבתים בחוקתו בדוקין מוכבי ליה
 וממילא ידעיין דלחמירא דהני מהני
 ולין לריך לנשל חימוט אפילו אס
 הוא בעיר ועוד פירש ר"י רס"ד
 לרירי דלחמירא הני לא היה בדוק
 ולכן בדקת דלי חוקתו בדוק מהימני
 מנו דלי בעי סקין אבל לי לין
 חוקתו בדוק חמירי מהימני ופרקי
 לי הכי כל הבתים בחוקתו בדוקין
 מוכבי ליה דממילא ידעיין דמהימני
 כגון: **מדארירייהא** כביטול
 בגלגל סני. פ"י בקונטרס מדכתבי
 חביתיו ולא כתיב תבערו אלמא
 השנה כלל הוא וקסא לר"י דהרי
 השנה בשנה הוא ולא ביטול
 דהניא כשמתין רש"י לין לריך
 הרי הוא חומר חביתיו ומליט
 לבערה שהיא חב מלחכה ועוד
 דחביתיו חמירין לקמן מתן חלק
 שהיא משע טעות ולמעלה חלק
 חסורא לא מהני ביטול וחומר ר"י
 דמדארירייהא כביטול בגלגל סני
 מטעם דמלחכה שביטול היו הפקר
 ולא מרסיו ומורה דמקדמתין
 אבל חסר רחצה של חמירי וכל
 גזיר וסא דלחמירין כדריש (דף מה) -
 הפקר כפי שלס דמדארירייהא לין
 לריך: **דימנודה** רבנן דדרבנן.
 חף על גב דכל דבר שהא בידים
 מהימנין להו לנכיס ועבדים ואפילו
 מדארירייהא דמעשים כלל יוס בלעו
 מלמיריט לחסיה ועבר על הכתיבה
 ועל התיקור ובפ' המזיר (ספוקי עב.)
 (וס) גבי מחליתין שליש מטביר

דקסבר. הני מנא: הכל חבירין אצל בדיקה. ואפילו עם הארץ
 ונדבר שהוא ממוקד סני מחוקין ליה שלא עבר זמנו עד
 שפאסו: והניא חביר. הנאמן על המעשרות ומת והניא מגורה
 מלאה פירות אפילו הן בני יומן שנמחרו היום הכי הן בחוקת
 תורה אור.
 עד שנמר כל מלווה וסלל נמי כיון
 דחף עמי הארץ חבירין הן על
 הבדיקה חוקתן שנדקו: וממאי.
 דהא דקמי נאמנין טעמא משום
 דהכל חביריט הס אלל דריקא דלמח
 לין עמי הארץ חביריט על כך
 וטעמא משום דקאמרי הני סני
 רליו שנדקו: כל הבתים בחוקת
 בדוקים מוכבי ליה. למתני ולא הוא
 למתניא כגמריה דהני ומקסין
 אלל מדמלא בחמירא דלי אכס
 למדק הני לא אמרי לא אס קן מלי
 קא מוכבי לך מיפשט מינה דלון
 חוקתו בדוק, ומשי מהל לנל למדק
 למיפשט מידי דלולל לחוקתא להל
 כגון דמחוקן כן נחלי דלל דק כגון
 שרליוטו טרוד לי יאל מבעד יוס
 לךך ואמרי הני לחמט דנקטו: (לסן י')
ד כביטול בעלמא. דכמי חביתיו.
 ולא כתיב תבערו והשנה לכל היא
 השנה דדרבנן. הימטו רבנן
 כתיב ליתא אלל מדרבנן דהס
 הנרכו והס חמירו לכמון כגמריט
 של אלו וכו' כדייהס להמלחכה כחרי
 דללו דלחמיריט: מי היו מקא טעוה.
 ואס כל הסוכר לחזור בו על ידי
 עלייתו ולומר לא קן שכתו ולין
 מחי שלט קיים מורה לחזור: לא
 מוכבי ארדא דלא יחבי אגרא.
 לחמיריט ודקי אלל כל אס ואס
 כדק חני כניו דלא מלי למיר ליה
 מקא טעות דלס הימני יודע שחיי
 דקוק לא הימני שבור דולו מיט
 לחיט לעבד מלוח כפייה יודע ולי נמי
 הוה ידע דלא דריק לא היה מניטו
 כרך: אלא אפילו באתרא. דלעמי
 כל בני העיר לשכור דוקין כל אס
 כניו דלולל השתא חסרון כס
 אפילו הני לי ידע ביה חמול דלא
 דריק לא הוה הדד ביה דלמח ליה
 כסוי והלי דקא הדד כיה משום
 חמיריט דשפירא מינה: תנן החם גרסין וחק על גב דכפירקין
 היא: ושורפיט בתחלת שש. ולא ימתן עד חלמח טעב שהוה
 חסור מן התורה לפי שלס טעב בשעות: ר' יהודה אומר. (ספיקא)
 טעב חלס יומר מכנף וריך להחרק מן העצירה יומר ולא
 ואלל מסוף ארבע ולמעלה: חולין. לא אוכלין ולא שורפיט
 כלומר לין לריך לשרוף ומחלל הוא לבהמתו כל חמס אלל הוא
 לא אלל: דכרלי עלמא מיהא חמין מושש טעות ולמעלה אסור.
 מן החמיריט דלי לא מיתקד עד חורמח לא הוה גזרי ביה דנין
 יממח לליליא לא טעו חניסי: שבעה ימים שאור לא ימצא בבחיתכם.
 אפילו טעה חתך שנית ימים וכו' חף כיון הרלשון
 חשניו הרי טעה זו טעה חתך: הא כיצד לרבות כו'. דעל
 כרתי הלי הרלשון רלשון קודם לכל טעב קאמר דהניט
 ארבעה עשר: ואימא לרבות ליל חמשה עשר. סלל ימתין
 עד הנוקר והי קאמר חף כניסיט יוס הרלשון מר טעניו
 דלי משנע ימים הוה חמינע ימים חף ללות לא:
 השנח

יבן הנגאל

יש דוחקתו בדוק
 ר' יהודה חבירין אצל
 חסין וחניא חביר
 הניא חבירה
 ח פירות אפילו לין
 וסו הני חן בחוקת
 חן דחמירי לא אס
 דאמרי הני
 חן ומקסין לעיל
 ח חמיריטו בדוק
 ח חמיריטו בדוק
 ח חמיריטו בדוק
 ח חמיריטו בדוק
 ח חמיריטו בדוק
 ח חמיריטו בדוק
 ח חמיריטו בדוק
 ח חמיריטו בדוק
 ח חמיריטו בדוק
 ח חמיריטו בדוק
 ח חמיריטו בדוק

20

לסן י'
מח: דלי עמי

→

→

כ"ט ט'
בסרת יו' ט'
לסן י'
חק מל'

[בספיקא]

[ב'ט' חספוק]
דיס סלן ועוד
סס ט' דיס
והחשין]

לין מוכבי
[דף י']

החבורה יושבה

תורת משה עבדי אשר צויתי אותי
 בחרב על כל ישראל הקים ומשפטים:
 76 כג הנה אנכי שלח לכם את אליה
 הנביא לפני בוא יום יהוה הגדול
 והנורא: כד והשיב לב אבות על בני

ישראל לאלפא יתהון
 קמין ודינין: כג הא אנא
 שלח לבון ית אליה
 נביא קדם מייתי יומא
 דעתיד למייתי מן קדם
 רפא ודחילא:
 כד ויטיב לב אבהו על

בנין ולב בנאי
 אבהתהון דלמא אתו
 ואשפח כל אהו
 בחוקהא ואמחי
 גמירא:

אנזומיכס לאחזו דלרכי הו

רש"י

(כד) והשיב לב אבות. להקני"ה: על בני. על ידי בני, יאמר לנניס דרך אהבה ולנון לנו ודנרו אל

מצודת דוד

מצודת ציון

אשר צויתי אותו. ולא מלכו אמרה: על כל ישראל.
 רוצה לומר לא אותו לכד צויתי התורה, כי אם על
 כל ישראל שיקיימוה כולם, בין החוקים הם הדברים
 שלא נודע טעמן והשטן משיב עליהן, בין המשפטים

כף היד כן שטחית הרגל נקרא כף הרגל: כב) בחורב.
 הוא הר סיני: על כל ישראל. בעבור כל ישראל:
 כג) לפני. קודם: כד) והשיב. מלשון תשובה:

והם הדברים הנודעים בטעמם: (כג) הנה אנכי שלח. רוצה לומר בזכות התורה אשלח לכם את אליהו הנביא
 לפני בוא יום ה' הגדול והנורא, הוא יום הגמול: (כד) והשיב. הוא ישיב לב האבות למקום על ידי הבנים
 וכו'. כי תחית המתים יהיה על ידו, כמו שאמרו רבותינו ז"ל (שהש"ר א ט). וכשיחיו בני האבות אשר הם
 חיים וקיימים בזמן ההוא, אז הבנים ההם אשר יעמדו בתחיה, יספרו לאבותם אמיתת גמול הנפשי, ועל ידי
 זה ישיבם הנביא אל ה'. וכן ישיב לב הבנים על ידי אבותם העומדים בתחיה, כי הם יספרו לבניהם אמיתת
 הגמול, וכזה ישיב אותם לה'. או רוצה לומר שישב האבות עם הבנים והבנים עם האבות, כולם יחד, וכפל

רד"ק

אשר צויתי אותו בחורב. כמו שצויתו בחורב, לא
 כדברי האומרים כי לזמן נתנה כמשמעה, ובא
 המפרש ופירשה רוחנית, וזה הפסוק תשובה להם:
 (כג) הנה אנכי שלח לכם. אף על פי שאני
 מזהירכם על תורת משה בכל דור ודור, אף על פי
 כן לטובתכם אשלח לכם את אליהו הנביא, והטעם
 שישב נשמתו שעלתה לשמים אל גוף נברא כגופו

הראשון, כי גופו הראשון שב אל הארץ בעלותו כל
 יסוד אל יסודו, ואחר שיחיה אותו בגוף ישלחנו
 לישראל לפני יום המשפט, והוא יום השם הגדול
 והנורא, והוא יזהיר האבות והבנים יחדיו לשוב בכל
 לב אל השם, והשבים ינצלו מיום המשפט. וזהו
 שאמר: (כד) והשיב לב אבות על בני. כמו עם
 בנים, וכן לב בנים על אבותם כמו עם אבותם,

מדרשי חז"ל

שנאמר תורת ה' תמימה, אלא לפי שנתן נפשו עליה
 נקראת על שמו. (מכילתא).

(כג) הנה אנכי שלח לכם את אליה הנביא וגו'. כל
 המקיים שלש סעודות בשבת ניצול משלש פורעניות,
 מחבלו של משיח ומדינה של גיהנם וממלחמת גוג ומגוג,
 מחבלו של משיח כתיב הכא יום וכתוב התם הנה אנכי
 שולח לכם את אליה הנביא וגו'. (שבת קיח.).

בני רב חנינא יש תחומין למעלה מעשרה או אין תחומין
 למעלה מעשרה וכו'. תא שמע הריני נזיר ביום שבן דוד
 בא, מותרו לשנות יין בשבתות וימים טובים, ואסור
 לשנות יין כל ימות החול, אי אמרת בשלמא יש תחומין
 היינו דבשבתות וימים טובים מותר, אלא אי אמרת אין
 תחומין בשבתות וימים טובים אמאי מותר, שאני התם
 דאמר קרא הנה אנכי שלח לכם את אליה הנביא וגו'
 והא לא אתא מאתמול, אי הכי בחול כל יומא נמי
 לישתרי דהא לא אתא אליהו מאתמול, אלא אמרינן לבי"ד
 הגדול אתא, הכא נמי לימא לבי"ד הגדול אתא. כבר

מובטח להן לישראל שאין אליהו בא לא בערבי שבתות,
 ולא בערבי ימים טובים מפני הטורח. (עירובין מג.).

תחית המתים מביאה לידי אליהו זכור לטוב, דכתיב הנה
 אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בא יום ה' הגדול
 והנורא, תנא בשם רבי מאיר: כל מי שקבוע בארץ
 ישראל, ומדבר בלשון הקודש, ואוכל פירותיו בטהרה,
 וקורא ק"ש בבוקר ובערב, יהא מבושר שבן עולם הבא
 הוא. (שקלים ט.).

אמר רבי יהושע: מקובל אני מרבן יוחנן בן זכאי,
 ששמע מרבו ורבו מרבו הלכה למשה מסיני, שאין אליהו
 בא לטמא ולטהר, לרחק ולקרב, אלא לרחק המקורבין
 בזרוע ולקרב המרוחקין בזרוע וכו'. וחכמים אומרים לא
 לרחק ולא לקרב אלא לעשות שלום ביניהם, שנאמר הנה
 אנכי שולח לכם את אליה הנביא וגו' והשיב לב אבות
 על בנים ולב בנים על אבותם. (ערוית פ"ח מ"ז).

הנה אנכי שלח לכם את אליה הנביא. רבי יהודה
 אומר: אם אין ישראל עושים תשובה אין נגאלים, ואין

מצודת

על בני. רוצה לומר על ידי
 חרב. ענין כריתה ואברון.
 וישבה ירושלים לו

מקדם

כלומר האבות והבנים יז
 לפיכך יזהיר הוא כדי ש
 הבא, כדי שלא יכה הארץ

עושים תשובה אלא מתוך
 להם מחיה, ואין עושים תשוב

תרגום יונתן

מלאכי ג

תמט

בְּנֵי וְלֵב בְּנֵי עַל אֲבוֹתָם פֶּן־אָבֹא וְהִפִּיתִי אֶת־הָאָרֶץ חָרָם:

בְּנֵי וְלֵב בְּנֵי עַל אֲבוֹתָהוֹן דְּלִמָּא אֲתַגְלִי וְאֲשַׁבַּח כָּל אֲרַעָא בְּחֻבְקָא וְאֲמַחֲינָא

הִנֵּה אֲנֹכִי שֹׁלַח לָכֶם אֶת אֱלֹהֵי הַנְּבִיא לִפְנֵי בּוֹא יוֹם יְהוָה הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא:

גְּמִירָא:

רש"י

לנבתיכם לאחוז בדרכי המקום, וכן ולב בנים על אבותם, כך שמעתי משמו של רבי מנחם. ורבותינו דרשוהו נמסכת עדיות (ו ז) לשום שלום בעולם:

מצודת ציון

מצודת דוד

עַל בְּנֵי. רוצה לומר על ידי בנים. או על הוא כמו עם: חרם. ענין כדיתה ואבדון. כמו חרם לא יהיה עוד וישבה ירושלים לבטח (מל"ה י"א):

הדבר לחזק הענין: פן אבוא. רוצה לומר לזה אשלח את אליהו לפני בוא יום ה', כי פן כשאבוא אני ביום ההוא לשלם גמול ועדיין לא שבו, אכה את כל יושבי הארץ כחרם ואבדון, לכן אשלח

מקודם את אליהו להשיב אותם אלי להיות נכונים לקבל הגמול הטוב:

רד"ק

כלומר האבות והבנים יחדיו: פן אבא והכיתיו. לפיכך יזהיר הוא כדי שיהיו בעלי תשובה ליום הבא, כדי שלא יכה הארץ כולה ותהיה חרם, אשר הרקיע, ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד:

מדרשי חז"ל

עושים תשובה אלא מתוך צער וטילטול, ומתוך שאין להם מחיה, ואין עושים תשובה עד שיבוא אליהו, שנאמר הנה אנכי שלח לכם את אליה הנביא מה כתיב אחריו והשיב לב אבות על בנים. (מדרש שוחר טוב).